

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FİNANSAL OKURYAZARLIĞA ETKİ EDEN FAKTÖRLER:
TÜRKİYE'DE SAĞLIK SEKTÖRÜNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA**

İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet Ali CEYLAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILMAZ

İSTANBUL – 2020

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Mehmet Ali CEYLAN
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Finansal Okuryazarlığa Etki Eden Faktörler: Türkiye’de Sağlık Sektöründe Ampirik Bir Çalışma
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : İşletme
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 03/04/2020
- SAYFA SAYISI** : 83
- TEZ DANIŞMANLARI** : Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILMAZ
- DİZİN TERİMLERİ** : Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Bilgi, Sağlık Çalışanı
- TÜRKÇE ÖZET** : Son 40 yıldır tüm dünyadaki ekonomik gelişmeler paralel olarak ortaya çıkan çeşitli yatırım araçları, bu araçları kullanmak isteyen bireylerin, finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bugün finans ve finansal okuryazarlık terimleri birbirinden ayrılmaz iki kavram haline gelmiştir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Mehmet Ali CEYLAN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FİNANSAL OKURYAZARLIĞA ETKİ EDEN FAKTÖRLER:
TÜRKİYE'DE SAĞLIK SEKTÖRÜNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet Ali CEYLAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILMAZ

İSTANBUL – 2020

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet Ali CEYLAN

03./04/2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mehmet Ali CEYLAN 'ın “**Finansal Okuryazarlığa Etki Eden Faktörler: Türkiye’de Sağlık Sektöründe Ampirik Bir Çalışma**” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILMAZ
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Atila HAZAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

03 / 04/ 2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Son 40 yıldır tüm dünyadaki ekonomik gelişmeler paralel olarak ortaya çıkan çeşitli yatırım araçları, bu araçları kullanmak isteyen bireylerin, finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bugün finans ve finansal okuryazarlık terimleri birbirinden ayrılmaz iki kavram haline gelmiştir. Dünya çapında son 30 yıldır finansal okuryazarlık konusunda yapılan çalışmalar, Türkiye’de de bu konunun üniversitelerde ve diğer eğitim kurumlarında çalışma alanı olarak belirlenmesinin temelini oluşturmuştur. Bu çalışma Türkiye’de sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek; finansal okuryazarlık düzeyleri ile bazı demografik ve sosyoekonomik özellikler arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda, İstanbul’un Bağcılar ilçesinde 518 sağlık çalışanına bir anket düzenlenmiştir. Ankette katılımcıların bazı demografik özelliklerinin yanı sıra, finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Yapılan analizler sonucunda; katılımcıların finansal konularla ilgili en çok EFT, bireysel emeklilik ve tüketici kredisi gibi finansal araçlar hakkında bilgi sahibi oldukları; repo, bono, tahvil ve tasarruf mevduatı sigorta fonunu hiç duymadıkları ve/veya duymalarına rağmen bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça finansal okuryazarlık seviyesinin de arttığı saptanmıştır. Bunun yanında cinsiyetin, kişilerin finansal okuryazarlık seviyeleri üzerinde etkili bir faktör olduğuna dair yeterli veri bulunamamıştır. Bu sonuçlara göre, çalışmanın hedef kitesini oluşturan sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlıklarını artırmak amacıyla bazı eğitim çalışmaları yapılabileceği, ulusal ve uluslararası seminerler, kurslar ve konferanslara katılımları sağlanarak finansal okuryazarlık düzeylerinin takviye edilebileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Bilgi, Sağlık Çalışanı

ABSTRACT

The rise of investment instruments in line with other economic developments in the world for the last 40 years has made it necessary to increase the financial literacy levels of individuals who want to use these instruments. Today, the terms finance and financial literacy have become two inseparable concepts. Studies on financial literacy in the world for the last 30 years have been the basis of such studies in Turkey. This study examines the financial literacy levels of employees in the health sector in Turkey; and the relationship between financial literacy levels and some demographic and socioeconomic characteristics. Accordingly, a questionnaire was conducted to 518 health employees in Bagcilar district of Istanbul. The participants were asked to state their financial literacy levels in addition to some demographic characteristics. The results showed that the participants are mostly informed about widely-used financial instruments such as EFT, private pension and consumer loans; and they don't have any idea about much more complex ones such as financial repo, bond and savings deposit insurance fund. In addition to these findings, the educational level of the participants increases as the level of financial literacy increases. Furthermore, there is not enough data to suggest that gender is an effective factor on financial literacy levels of individuals. According to these results, it is suggested that some educational activities can be carried out in order to increase the financial literacy of the health professionals who are the target audience of this study; and financial literacy levels can be supplemented by participating in national and international seminars, courses and conferences.

Keywords: Financial Literacy, Financial Education, Financial Information, Health Employees

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TABLolar LİSTESİ.....	VI
EKLER LİSTESİ.....	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR	3
1.1.1. Finansal Okuryazarlık.....	3
1.1.2. Finansal Bilgi	4
1.1.3. Finansal Tutum.....	6
1.1.4. Finansal Davranış.....	7
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ.....	8
1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN YARARLARI	9
1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ETKİLERİ	11
1.4.1. Kişisel Refaha Etkileri.....	12
1.4.2. Toplumsal Etkileri	14
1.4.3. Genel Ekonomiye Etkileri	16
1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN DAVRANIŞSAL BOYUTU	19
1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ	22
1.6.1. Finansal Okuryazarlık Eğitiminin Amacı ve Önemi	26

1.6.2. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Gereksinimi.....	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
LİTERATÜR TARAMASI.....	29
2.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI	29
2.2. DÜNYA'DA YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI	33
2.3. BULGULARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	36
İSTANBUL İLİ BAĞCILAR İLÇESİNDE ÖZEL HASTANE ÇALIŞANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ İLE İLGİLİ UYGULAMA.....	37
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	37
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	37
3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	38
3.4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ	38
3.5. BULGULAR	39
3.5.1. Demografik Özellikler	40
3.5.2. Tanımlayıcı İstatistikler	41
3.5.3. Hipotez Testleri	48
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	51
KAYNAKÇA	54
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA
Tablo 1 Demografik Özellikler	40
Tablo 2 Paranızı Nasıl Yönetirsiniz?	41
Tablo 3 Finansal Kararları Kim Alır?	42
Tablo 4 Kredi Kartı Sahipliği.....	42
Tablo 5 Ev Sahipliği	43
Tablo 6 Ev Kredisi	44
Tablo 7 Finansal Konular Hakkında Bilgi	44
Tablo 8 Finansal Konularda Tavsiye Aldınız mı?	45
Tablo 9 Finansal Konularda Tavsiye Aldınız mı?	46
Tablo 10 Finansal Konularda Kime Başvurursunuz?	47
Tablo 11 Finansal Okuryazarlık	47
Tablo 12 Eğitime Göre Finansal Okuryazarlık	48
Tablo 13 Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık.....	49
Tablo 14 Mesleklere Göre Finansal Okuryazarlık.....	49
Tablo 15 Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık	49

EKLER LİSTESİ

EK- A : ANKET FORMU

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez çalışması süresince desteklerini esirgemeyen, bilgi ve donanımını her anlamda benimle paylaşarak çalışmamda büyük pay sahibi olan kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hülya Yılmaz'a, yine yardımını ve bilgisini esirgemeyen Doç. Dr. Mücahit EMET hocama öğrenim hayatımın tamamında yanımda olan ailem ve eşim Gurbet CEYLAN' a teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Finans alanında son 40 yıldır tartışılan konulardan birisi de hiç şüphesiz toplumda yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleridir. Finansal araçların çoğalması ve bireylerin finansal konularda nasıl karar vermesi gerektiği ile ilgili bugün birçok ülkede bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar, bugün çok önemli bir ihtiyaç haline dönüşen finansal okuryazarlık ile hem finansal araçlardan faydalanan bireylerin daha bilinçli kararlar almasını sağlamak hem de bu alanda görev yapan politika yapıcılara ve karar alıcılara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Diğer bir ifade ile, finansal okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar, insanların yatırım amaçlı edindikleri varlıklarını, bütçelerini, gelir-gider tablolarını, günlük harcamalarını ve kazandıkları paraları nasıl yönetecekleri hususunda yardımcı olmak ve devletin karar alma organlarında faaliyet gösteren politikacılara bu konularda alacakları kararlarda alternatif çözümler üretmeyi amaçlamaktadır.

Finansal okuryazarlık konusu dünya genelinde her ne kadar son yıllarda çok revaç görse de, Türkiye’de bu konuda yapılan bilimsel çalışmalar henüz yeni denilebilecek bir düzeydedir. Finansal okuryazarlık finans bilim dalının yeni bir alt çalışma alanı olup insanların çok çeşitli finansal araçlar kullanarak bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı günümüzde tüm dünyada hızla gelişen bir alan haline gelmiştir. Yapılan çalışmalar, insanların finansman kullanımının hızla artmasına rağmen bu konudaki bilinç düzeylerinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Tasarruflarını hangi yatırım araçlarında değerlendirebileceklerini bilmeyen bireylerin, sadece belli başlı finansal ürünleri kullanma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu durum Türkiye’deki yatırımcılar için de geçerlidir.

Bu araştırmanın amacı, özel hastanelerde çalışan sağlık personelinin demografik özellikleri de göz önünde bulundurularak finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmek, finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek gibi bazı demografik faktörlere göre değişip değişmediğini belirlemektir. Araştırma bulgularının başta finansal okuryazarlık alanında politika geliştiren politikacıların, daha sonra da finansal araçları elinde bulunduran sermaye sahiplerinin geliştirecekleri politika ve stratejilere yardımcı olması beklenmektedir.

Tezin birinci bölümünde finansal okuryazarlığın tanımı, finansal okuryazarlık eğitiminin amacı ve önemi, finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış, finansal okuryazarlığın toplum ve birey açısından faydaları, finansal okuryazarlığın davranışsal boyutu ve finansal okuryazarlığın toplum ve birey üzerine olan etkileri alt başlıklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde konu ile ilgili yapılan alan yazın taramasına yer verilmiş olup bu alanda hem Türkiye’de hem de dünyada yapılan araştırma bulgularına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırma metodu, kullanılan veri, araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının demografik verileri ve finansal okuryazarlıklarına dair tanımlayıcı istatistikler ve araştırma hipotezlerinin test edilmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiş olup bu bulgulara ait sonuçlar tartışılarak son bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık ile ilgili kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Kavramların tanımlanması araştırma sorusunda ifade edilen değişkenlerin nasıl ölçüleceği ile ilgili fikir vermesi açısından önemlidir.

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Bu başlık altında finansal okuryazarlık ile ilgili önemli olan başta *finansal okuryazarlık* kavramı olmak üzere, *finansal bilgi*, *finansal tutum* ve *finansal davranış* kavramları açıklanmıştır.

1.1.1. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık dilimize İngilizce “*financial literacy*” ifadesinden geçmiştir. İlk bakışta anlaşılması zor olan bu tamlama, genel olarak finansal konularda temel bilgilere sahip olmak manasında kullanılmaktadır. İngilizce bir kelime olan finans kelimesi Türkçe 'de “para, mal, mali işler” anlamında kullanılmaktadır¹. Finans kelimesi hem bireysel, hem de kurumsal anlamda kullanılmaktadır. Bireysel anlamda kullanıldığında bireylerin para ve mal durumları nitelenirken kurumsal anlamda ise şirketlerin veya devletin mali işleri anlamına gelmektedir.

Son yarım yüzyıldır hem bireysel hem de kurumsal anlamda finansman kaynaklarının sayısındaki artışlara paralel olarak finansal okuryazarlık finans literatürüne girmiştir. Finansal okuryazarlık, kişinin parayı kullanabilme ve yönetebilme becerisidir. Finansal okuryazarlık, kişinin para ile ilgili karar alma yeteneğidir².

Finans literatüründe finansal okuryazarlık ile ilgili birçok farklı tanım yer almaktadır. Bunun nedeni ise farklı kültürlerin bu kavrama farklı anlamlar yüklemesidir.

¹ Türk Dil Kurumu, **Finans**, Ulaşılabilir URL: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.03.2019)

² FODER, **Finansal Okuryazarlık**, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

İngiltere ve Kanada’da “finansal yeterlilik”, ABD ve Avustralya’da “finansal okuryazarlık” tanımı kullanılırken diğer bazı ülkelerde “finansal farkındalık” tanımının kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber aynı ülkede farklı kurumların kendi tanımlarını yaptıkları da müşahede edilmektedir. ABD Hazine Müsteşarlığı finansal okuryazarlığı “bir kimsenin bilinçli finansal kararlar verebilmesi için parayı ve onun nasıl yönetileceğini anlama yeteneği” olarak tanımlamıştır. Amerikan Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Enstitüsü ise finansal okuryazarlığı “bir kimsenin hayattaki amaçlarına ulaşabilmesi ve finansal refahı yakalayabilmesine yönelik basiretli kararlar vermesi için finansal durumu etkin bir şekilde değerlendirmesi ve idare etmesi kabiliyetidir” şeklinde tarif etmiştir³. Finansal okuryazarlık birey veya toplumun elindeki parayı nasıl kullandığı ve nasıl yönettiğidir.

1.1.2. Finansal Bilgi

Finansal bilgi, bir bilgi çeşididir. Finansal bilgi; ilki makroekonomik düzeyde finansal bilgi, ikincisi ise mikroekonomik düzeyde finansal bilgi şeklinde iki ayrı başlık altında incelenebilir. Makroekonomik finansal düzeyde bilgi, piyasalardaki ekonomik göstergeler, yıllık bütçe, cari açık, piyasa dışı hareketlilikleri ile ilgili rakamların hepsini kapsar. Mikroekonomik düzeyde finansal bilgi ise işletmelerin veya hane halkının ekonomik durumlarını etkileyen veya etkileme potansiyeline sahip metin, tablo veya şekillerden oluşan bilgi veya bilgiler bütünüdür⁴.

Bireysel yatırımcıların piyasayı ve piyasada kendilerine sunulan finansal araçlarla ilgili bilgi sahibi olmaları yapacakları yatırımların yönlerini belirlemede onlara yardımcı olacağı gibi piyasalara para aktarılmasında da önemli bir katkısı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bireysel yatırımcıların temel düzeyde finansal kararları verebilecek kadar finansal bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

³ Habil Gökmen, *Finansal Okuryazarlık*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2012, s.43.

⁴ Aylin Alkaya ve İbrahim Yağlı, “Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, *Journal of International Social Research*, 2015, Volume:8, Issue: 40, s.587

Finansal bilgi bireylerin sağlıklı finansal kararlar alabilmesini sağlayan finansal davranışın en temel ögesidir. Dünya Bankası, bireylerin sahip oldukları finansal bilgilerin belirli bir süre sonra finansal yeteneğe, finansal yeteneğin finansal tutuma, finansal tutumun ise finansal davranışa dönüşeceğini belirtmektedir⁵. Buna göre, bireylerin sağlıklı finansal kararlar verebilmesinin ön şartı olan finansal davranışların doğru şekillenmesinin en temel şartı sağlıklı finansal bilgiye sahip olmalarıdır demek yanlış olmayacaktır.

Modern çağda yaşanan gelişmeler, finansal araçların sayısının çoğalması ve artan hane halkı geliri ile bireylerin bu araçlara ulaşmasının eskiye göre daha kolaylaşması daha hızlı finansal kararlar verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Finansal Davranış alanında yapılan bilimsel çalışmalar, bireylerin artan yaşam beklentisi, insanların yaşamları boyunca birden fazla işte çalışmaları ve sık iş değiştirmeleri, emeklilik sisteminde fayda temelinden katkı temeline doğru bir kaymanın gerçekleşmesi, bireysel yatırımcı sayısındaki artışlar ve buna bağlı olarak piyasada her geçen gün bireysel yatırımcı sayısının yükselmesi ile toplumda yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin de artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Teknolojinin gün geçtikçe gelişmesi ve bireylerin her an istediği ürün, malzeme ve hizmete ulaşma imkânın artması ekonomik piyasalara da canlılık getirmiştir. Bu nedenle, finansal bilgi, toplumda yaşayan bireyler için vazgeçilmez bir ihtiyaca dönüşmüştür. Artan ihtiyaçlar bireysel finansman ihtiyaçlarının da artması sonucunu doğurmuş, buna bağlı olarak günümüzde piyasalarda çok çeşitli finansman kaynakları ortaya çıkmıştır. Şayet bireyler bu kaynakları nasıl kullanacaklarına dair yeterli finansal bilgiye sahip olurlarsa alacakları finansal kararlar sonucunda herhangi bir sıkıntı yaşamayacaklar ve böylece yaşama kaliteleri de artacaktır.

Günümüz şartlarında finansal bilgi bireylerin sahip olmak istedikleri mal ve hizmetleri elde edebilmek için kullanmak istedikleri finansmanı bulabilmek için temel bir

⁵ World Bank, *Financial Literacy*, 2018, Ulaşılabilir URL: <https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/06/21/financial-literacy-helping-citizens-make-smart-financial-choices>, (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

ihtiyaç haline gelmiştir. Bireyler hem kendi günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için hem de bakmakla yükümlü olduğu bireylerin geçimini sağlayabilmek için temel düzeyde bazı finansal bilgilere sahip olmak zorundadırlar. Geçmişle kıyaslandığında bugün gerek yatırım gerekse acil ihtiyaçlar için kullanılabilecek daha fazla finansal imkân ve seçenek vardır. Bu seçeneklerin her birisi bazı avantaj ve dezavantajlara sahip olup hiçbirisi için her zaman risksiz ve yüksek getiri oranına sahiptir denilemez. Bu finansal araçlar içerisinden kendisi için en uygun olanı bulup seçmek ise kişinin finansal konulardaki bilgisine bağlıdır.

1.1.3. Finansal Tutum

TDK'na göre tutum “tutulan yol, tavır” demektir⁶. Finansal tutum ise insanların harcama, tasarruf ve yatırım gibi finansal konularda verdikleri tepkilerin bütünü olarak değerlendirilebilir. Ancak, söz konusu tepkiler davranışlardan daha ziyade psikolojik eğilimleri yansıtır. Her ne kadar tutum ve davranışlar farklı kavramlar olsa da, bireylerin finansal tutumları finansal davranışlarının kaynağını oluşturur⁷.

Yapılan araştırmalar, insanların finansal konularda belli tutumlara sahip oldukları ve bu tutumları çok zor değiştirdiklerini göstermektedir. Örneğin, Türkiye’de birçok insan dönemsel olarak iniş ve çıkış eğilimlerinden bağımsız olarak altının en önemli finansal yatırım aracı olduğuna inanmaktadır. Altının eski bir yatırım aracı olmasının insanların altına karşı bu şekilde tutum geliştirmesinde çok önemli bir payı olduğu söylenebilir. Finansal tutum, insanların çeşitli yatırım araçları karşısındaki rasyonel tercihlerinden daha ziyade belli başlı bazı yatırım araçları karşısındaki psikolojik eğilimlerini yansıtır. Bu eğilimler, yukarıda da belirtildiği gibi, söz konusu araçların ne ölçüde karlı veya karsız olduklarından bağımsız olarak önceden belirlenmiş ve değiştirilmesi zor olan eğilimlerdir⁸.

⁶ Türk Dil Kurumu, **Tutum**, Ulaşılabilir URL: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.03.2019)

⁷ A. H. Eagly & S. Chaiken, **The Psychology of Attitudes**, Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, 1993, s.45.

⁸ Metehan Şahin & Serap Barış, “Finansal Okuryazarlık Ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme”. **Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2017, Cilt: 7, Sayı: 2, s.83

Finansal tutumlar, bireylerin şahsi yatırım, harcama ve tasarruflarında etkili olduğu gibi, işletme sahiplerinin işletmelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları finansman tercihlerinde de etkilidir.

Örneğin, bugün birçok işletmecinin finansman ihtiyaçlarında borçtan daha ziyade öz sermaye kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir⁹. Bu tercihte, insanların riskten kaçınma veya iki farklı finansman kaynağından daha karsız olsa da en risksiz olanı tercih etme eğilimi (tutumu) kendini göstermektedir.

Bireylerin finansal okuryazarlık kapasitelerini artırmaya yönelik her türlü faaliyetin, finansal bilgiyi artırarak finansal tutumlarda değişikliğe yol açması beklenir. Finansal tutumları değişen bireylerin finansal davranışlarını değiştirmeleri daha kolay olacaktır. Bireylerin tutumlarını değiştirmeyen faaliyetlerin finansal davranışları, dolayısı ile de finansal tercihleri değiştirmesi beklenemez.

1.1.4. Finansal Davranış

Finansal davranış, bireylerin finansman ihtiyaçları karşısında yaptıkları tercihleri yansıtmaktadır. Bireylerin finansal tercihleri ya da davranışları, edindikleri finansal bilgiler sonucunda takındıkları finansal tutumlarla doğrudan ilgilidir. Finansal davranışlar; bireylerin kişilik özelliklerinin, bilgi ve yeteneklerinin yanında; yakın çevrelerinin ve içinde yaşadıkları toplumun değerlerinin, ülkenin ekonomik durumunun ve finansal piyasalarının etkisi altında finansal araçlara karşı geliştirdikleri tutumlar sonucunda ortaya çıkan davranışlardır¹⁰.

Finansal davranışlar diğer davranış biçimleri gibi her zaman rasyonel olmayabilir. Kişilerin finansal davranışları geçmişten gelen ve değiştirilmesi zor olan birtakım tutumların yansımasıdır. Bu tutumlar değişmeden, kişilerin finansal davranışlarını değiştirmesi de zordur. Bu nedenle, finansal davranışlar analiz edilirken, bireylerin

⁹ Hülya Yılmaz, "Sermaye Yapısının Firma Değeri Ve Firma Performansına Etkisi: Ampirik Bir Analiz", *Journal of International Social Research*, 2017, Cilt: 10, Sayı: 53, s.830

¹⁰Gülşen Akdağ, TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) Bireysel Yatırımcıların Finansal Okuryazarlığı Ve Bireyleri Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.45, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

kayıptan kaçınma ve riskten kaçınma gibi bazı psikolojik eğilimleri göz ardı edilerek sadece rasyonel hareket ettikleri varsayımı bu davranışları anlamayı zorlaştırabilir.

Finansal davranışlar, bireyin finansal okuryazarlık düzeyine bağlı olarak, finansal pazarlarda nasıl davranması gerektiğini, hangi ürün ve araç karşısında nasıl davranması gerektiğini gösteren eylemlerdir. Finansal davranışlar, bireylerin finansal konulardaki bilgi ve becerilerine bağlı olarak geliştirdikleri tutumların bir sonucu olduğundan, sadece bu davranışları değiştirmeye yönelik faaliyetler kalıcı çözümler üretmeyecektir. Finansal davranışlar, ancak bireylerin finansal bilgi düzeylerinin artırılması ve bu bilgileri sonucunda değiştirecekleri tutumlarla değişebilir.

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ

Modern toplumlarda bireyler çok çeşitli yatırım ve tasarruf araçlarını kullanma lüksüne sahiptirler. Bu araçlar çok farklı faiz ve vade seçenekleri ile sunulurken her geçen gün daha da karmaşıklaşmaktadır. Bu karmaşıklık karşısında, finansal okuryazarlık eğitimi olmayan birçok birey karar vermekte zorlanmakta ya da kendileri için en uygun seçimi yapamamaktadırlar. Hem bireysel hem de kurumsal yatırımcılar için parayı yönetme ve elde tutma gün geçtikçe daha da zorlaşmaktadır.

Dünya genelinde finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan araştırmalar, ne bireysel ne de kurumsal yatırımcıların bileşik faiz gibi en basit finansal bir konuda dahi bilgilerinin olmadığını, finansal kararlar alırken de çoğu zaman finansal tercihleri ile ilgili araştırma yapmadıklarını ortaya koymuştur¹¹. Bugün birçok tüketici hangi kredi kartını kullanacağına karar verme veya kullandığı kredi kartını yönetme yetisinden yoksundur. Finansal okuryazarlık, hem paranın yönetimi hem de kredi kartı kullanımı, ev kredisi kullanma, ihtiyaç kredisine başvurma, iş kurma ve emeklilik planları gibi birçok finansal kararların alınmasından önce gereksinim duyulan en temel bir ihtiyaç haline gelmiştir.

¹¹ OECD, *G20/OECD INFE Report on Adult Financial Literacy in G20 Countries*, 2017, s.18, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf> (Erişim: 04.04.2019).

Finansal okuryazarlık eğitimi bugün her yaştan ve gelir grubundan insan için her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Paralarını nasıl yöneteceklerini bilmeyen bireyler, muhtemel risklerinin farkında olmadan birçok finansal yatırım yapmaktadırlar. Finansal okuryazarlık yetileri olmadığı için bugün birçok ülke vatandaşı gelirlerini aşan borçlarının geri ödemelerini yapamamaktadırlar. Finansal okuryazarlık, düşük gelirlili bireylere tasarruflarından en fazla fayda sağlayacak yatırımı seçmelerine yardımcı olur. Finansal okuryazarlık, çocuklarının eğitim ve geleceğine yatırım yapmak isteyen ailelere yol gösterir.

Finansal okuryazarlık, özellikle iş yaşamlarının başında olan gençlere harcama ve borçlarını kontrol altına tutabilmelerine imkân sağlayan bütçe yapma ve tasarruf etme konularında yardımcı olur. Araştırmalar, genç nüfusun orta ve ileri yaş grubuna göre daha fazla finansal problemle başa çıkmak zorunda olduğunu göstermektedir¹². Finansal okuryazarlık, bireysel emeklilik yoluyla kendi emeklilik planlarını yapan bireylere rehberlik eder. Devletin öncülük ettiği sosyal güvenlik sistemleri artık bireyleri emeklilik haytalarında tatmin etmemeye başlamıştır. Bunun yanında birçok ülkede her bir emekliye düşen çalışan sayısı da gün geçtikçe azaldığından sosyal güvenlik sistemlerinin geleceği belirsizliğini korumaktadır. Bugün birçok ülkede sosyal güvenlik sistemlerinin zorlukla ayakta durduğu bilinmektedir.

1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN YARARLARI

İnsanlar kendi finansal durumları ile genel ekonomi arasındaki ilişkiyi anladıklarında finansal ilişkileri hakkında daha iyi değerlendirme yapabilirler. Finansal okuryazarlığın en temel varsayımlarından bir tanesi budur. Finansal okuryazarlık, finansal açıdan bireylerin güçlü hale getirilmesi ile ilgilidir. Finansal okuryazarlık yetisi olan ve finansal açıdan güçlü hale gelmiş olan bireyler, finansal yeniliklerden en verimli bir şekilde yararlanırlar. Öte yandan finansal okuryazarlığın piyasa disiplini geliştirerek finans sisteminde istikrarı güçlendireceği de ifade edilmektedir. Benzer şekilde, finansal okuryazarlık düzeyinin artması ile mantıklı ve ihtiyatlı kredi kullanımının teşvik edilmesi,

¹² Annamaria Lusardi vd., "Financial Literacy around the World: An Overview", *Journal of Pension Economics and Finance*, 2011, Sayı: 10, s. 501

hem hane halkı hem de ülke ekonomisi için önemli sonuçlar ortaya çıkarır. Bireylerin finansal bilgi ve finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması durumunda, piyasa ekonomisinin de daha etkin çalışacağı vurgulanmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler finansal konularda farkındalık sahibi olur. Bu bireyler finansal araçların kullanımında bilinçli hareket ederler. Kendileri için riskli olan yatırımları öngörüp, günümüzde yaygın olan finansal dolandırıcılık konusunda da ihtiyatlı olurlar. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler bilinçli bir şekilde tüketir, gereksiz harcamalardan kaçınır, yatırım yapacakları finansal araçları daha iyi seçerler, aile bütçelerini planlamada zorlanmaz ve tasarrufa önem verirler.

Finansal okuryazarlık, ülkelerin kalkınması ve uluslararası alanda rekabette bulunması açısından da önemlidir. Ekonominin sürdürülebilir olması ve finansal piyasaların istikrara kavuşmasında, toplumda yaşayan bireylerin finansal konularda eğitilmiş olmasının büyük bir rolü vardır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerden oluşan toplumlarda ekonomik istikrar yüksek olur. Finansal konularda bilinçli bireylerden oluşan toplumlarda bilinçsiz tüketimden kaynaklanan krizlere rastlanmaz. Bütçe planlamasını yapabilen ve tasarruf eden toplumlarda, bireyler daha rahat geleceğe yatırım yaparlar. Ekonomisini tüketim üzerine kurmayan ve geleceğe yatırım yapan toplumlar ise yüksek refah seviyesine ulaşırlar. Böyle toplumlarda yaşayan bireyler, buldukları toplumların ve bütün insanlığın ilerlemesine katkıda bulunacak faaliyetlerde bulunurlar.

Finansal okuryazarlık düzeyi düşük toplumlarda, bireyler harcamalarını bilinçsiz bir şekilde yapar. Bilinçsiz tüketen bireylerin oluşturduğu toplumlar da ise yatırım düşük olur. Böyle toplumlar bir süre sonra rekabet avantajını yitirir ve tüketim açısından dışa bağımlı olurlar. Bu konudaki en güzel örneklerden birisi de 2015 yılında Yunanistan'da yaşanan ekonomik krizdir. Tüketicilerin bilinçsiz harcamaları ve politikacıların zamanında tedbir almaması sonucu, kamu borçları gayri safi milli hasılasının %180'ine ulaşan

Yunanistan, Avrupa Birliği'nden yapılan kurtarma planları sonucu temerrüde düşmekten kurtulmuştur¹³.

Araştırmalar, büyük yatırım yapan yatırımcılar haricinde profesyonel anlamda finansal danışmanlık alanların sayısının çok az olduğunu; finansal okuryazar olmayan bireylerin finansal kararlarını ya ailelerinden ya da yakın çevrelerinden edindikleri bilgilerle vermeye çalıştığını göstermektedir. Öte yandan, aynı araştırmalar insanların çoğunun finansal anlamda karar verme yeterliliğine sahip olduğunu ve yaptıkları yatırımların karlı olduğunu düşündüklerini belirtmektedir¹⁴. Bu açıdan bakıldığında, toplumda yaşayan bireylerin önemli bir kısmının finansal anlamda cehaletlerinin farkında olmadıkları, dolayısı ile de finansal okuryazarlığın kendileri açısından ne ölçüde bir ihtiyaç olduğunu bilmedikleri söylenebilir. Finansal kararlarını kendi kendilerine verebilecek yeterliliğe sahip olduklarını düşünen bireylerin oluşturduğu toplumların finansal problemlerinin az olduğu varsayılabilir. Oysaki Türkiye'de, kredi kartı borcu ödemeyen ve yasal takibe düşen kişi sayısı 2018 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 2,5 milyon olmuştur¹⁵. Sadece bu rakam bile tek başına, Türkiye'de finansal okuryazarlığın ne denli önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de kredi borçlarını ödeyemediğinden dolayı yasal takibe düşenlerin sayısı her geçen yıl arttığından dolayı, politika yapıcılar kredi ile alınabilecek mal ve hizmetlere ve kredi taksit sayısına sınırlama getirmektedir. Ancak, bu tür finansal sorunların sadece devletin alacağı birtakım önlemlerle ortadan kaldırılamayacağı açıktır. Bunun yanında, sorunun sadece arz tarafına yoğunlaşmak tamamen ortadan kaldırılmasına yetmeyecektir. Kredi geri ödemesinde yaşanan sorunların aynı zamanda bir de talep tarafı vardır ki, bu tamamen krediyi kullanan bireylerle ilgilidir.

1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ETKİLERİ

¹³ Marco Lisi vd., "Economic Crisis And The Variety Of Populist Response: Evidence From Greece, Portugal And Spain", *West European Politics*, 2019, Cilt: 42, Sayı: 6, s.1296.

¹⁴ Şahin ve Barış, a.g.e., s.85.

¹⁵ Bankalararası Kart Merkezi, *Dönemsel Bilgiler*, 2019, <https://bkm.com.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/> (Erişim: 15.01.2020).

Bu başlık altında, finansal okuryazarlığın bireysel refaha etkisi, toplumsal etkileri ve genel ekonomiye etkileri üzerinde durulmuştur.

1.4.1. Kişisel Refaha Etkileri

Finansal okuryazarlık, bireyi, aileyi, toplumu ve devleti oluşabilecek finansal risklerden ve krizlerden korur. Finansal okuryazarlık bireyin yaptığı tasarrufları en uygun finansal araçlarda değerlendirmesine yardımcı olur. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler, bilinçli kredi kullanırlar ve olası risklerden korunurlar. Finansal konularda yeterli bilgi ve yeteneğe sahip olmayan bireyler yatırım yaparken muhtemel riskleri öngöremeyebilir ve kendileri için en uygun kararı veremeyebilirler. Finansal okuryazarlık düzeyi yeterli olanlar ise piyasalara girmeden önce bilgi sahibi olurlar ve ileride oluşabilecek riskleri hesaplarlar. Yeterli seviyede finansal okuryazarlık düzeyine sahip olanlar, hangi yatırımın karlı, hangilerinin zararlı olabileceğini kestirir. Finansal okuryazarlık, bireylere mali açıdan kendi kendilerini yönetebilme, karar alabilme ve bu kararları uygulayabilme yeteneğini kazandırır¹⁶.

Finans sektöründeki gelişmelere paralel olarak, müşterilere sunulan kredi ve tasarruf seçeneklerinin sayısı geçmiş yıllara göre çok fazla arttı. Bu seçeneklerin her birisi farklı faiz ve kar payı oranları ile müşterilere sunulmaktadır. Sabit oranlı veya yeniden yapılandırılabilir ev kredileri, uzun vadeli geri ödemeli ihtiyaç kredileri ve daha birçok kredi seçenekleri her gün farklı sunumlarla müşterilere sunulmaktadır. Bu kredilere başvurmak isteyen birçok kişi, alternatif finansman seçeneklerini bilmeden ve bir karşılaştırma yapmadan ilk duyduğu seçeneğe yönelmektedir. Temel düzeyde finansal okuryazarlık sahibi kişiler ise, bir başkasının yardımına ihtiyaç duymadan bu seçenekler arasında kendisine en uygun seçimi yapma yetisine sahip olmaktadır.

Sağlık sektöründeki gelişmeler, insanların yaşam beklentilerinin artması ile sonuçlanmaktadır. TÜİK verilerine göre ortalama yaşam süresi son 70 yılda yaklaşık 30-40 yaş artmıştır. Bugün Türkiye’de kadınlar ortalama 80, erkekler ise 75 yıl

¹⁶Akdağ, a.g.e., s.40

yaşamaktadırlar. Her iki cinsin ortalama yaşam süresi ise 78 yıl olarak hesaplanmıştır¹⁷. Yeni düzenlemelerle en erken emeklilik yaşlarının 61 ve/veya zorunlu emeklilik yaşlarının 65 olduğu dikkate alındığında, emeklilik sonrası kişiler ortalama 15 yıl yaşamaktadırlar. Bu sürenin her geçen gün daha da uzadığı göz önüne alınırsa, insanların emeklilik sonrası hayatları içinde emekli primlerinin haricinde kendi yatırımlarını planlamaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla getirilen bireysel emeklilik sigortası ise, tüm teşviklere rağmen yeterli ilgiyi görmemektedir. Bunda, kişilerin ortalama yaşam beklentisi gibi değişen yaşam şartlarını bilmemesi ve bireysel emekliliğin avantajlarından haberdar olmamalarının payı büyüktür. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler, kendi geleceklerini daha iyi planlarken ileride ihtiyaç duyacakları bireysel finansmanları daha önceden öngörebilirler. Böylece, devletin insanları bireysel emeklilik sistemine yönlendirmesi için fazladan teşvik sunmasına da ihtiyaç kalmayacaktır.

Bireysel kredi imkânlarının gelişmesi, insanların bilinçsizce kredi kullanmaları ile sonuçlanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, sadece kredi kartı borcunu ödeyemediğinden dolayı yasal takibe düşenlerin sayısı dikkate alındığında bu önermenin yanlış olmadığı görülmektedir. Öte yandan, finansal okuryazarlık konusunun eğitim müfredatlarında yer almaması sorunun çözümünü ötelemektedir. Yapılan araştırmalara göre, bireysel kredi kullanan bireylerin önemli bir kısmının kredilerini hangi faiz oranı ile çektiklerini bilmedikleri, kredi borçlarını geciktirdiklerinde ödeyecekleri faiz oranlarından haberdar olmadıkları ve daha kötüsü bütün bunların bireysel kredi puanlarına olumsuz olarak yansıdığını öngöremedikleri ortaya çıkmıştır¹⁸. Bütün bu sorunların kaynağına inildiğinde, insanların finansal okuryazarlık konusunda temel düzeyde bile bir farkındalıklarının olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Finansal okuryazarlık, toplumun bütün kesimleri için bir gerekliliktir. Henüz yeni bir hayat kurma mücadelesi veren gençler, çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamak için

¹⁷ BİK, *Türkiye’de Ortalama Yaşam Süresi Hesaplandı*, 2020, <https://www.bik.gov.tr/turkiyede-ortalama-yasam-suresi-hesaplandi/> (Erişim: 01.03.2020).

¹⁸ OECD, *G20/OECD INFE Report on Adult Financial Literacy in G20 Countries*, 2017, Ulaşılabilir URL: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf> (Erişim: 04.04.2019).

çalışan anne ve babalar, emeklilik planı yapan çalışanlar ve emekliliklerinde sağlıklı bir yaşam sürmek isteyen yaşlılar toplumun farklı kesimlerini oluşturmaktadırlar. Bu kesimlerin her biri farklı finansal araçlara ihtiyaç duyarlar. Örneğin, gençler iyi bir eğitim alabilmek için eğitim ve öğrenim kredisine; çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamaya çalışan aileler ihtiyaç ve konut kredisine; emeklilik planı yapan çalışanlar bireysel emeklilik sigortasına; emeklilikler ise sağlık sigortasına ihtiyaç duyarlar. Piyasada var olan çeşitli finansal araçlardan etkin bir şekilde faydalanmak ve tüm bu ihtiyaçları zamanında karşılayabilecek finansal yatırımları yapabilmek ancak belli bir düzeyde finansal okuryazar olmakla mümkündür.

1.4.2. Toplumsal Etkileri

Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumları da olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerin kişisel borçları ve bu borçların her geçen gün artması, hem kendi hem de aile huzurlarına olumsuz olarak yansımaktadır. İnsanların borçlarını yönetememesi, birçok ihtiyaçlarından fedakârlık yapmaları ile sonuçlanmaktadır. Bugün sadece iş ve ev arasında bir hayat yaşayan ve düzenli bir sosyal hayatları olmayan insanların sayısı azımsanmayacak boyutlardadır. Temel ihtiyaçlar seviyesinde bir yaşam sürdüren bireylerin oluşturduğu toplumların ise ileri gitmeleri düşünülemez. Böyle toplumlar, kendilerini daha da ileri taşıyacak araştırma ve geliştirme imkânlarından mahrumdurlar. Yapılan araştırmalar, kişi başına düşen gelire araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayrılan gelir arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Malsow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi dikkate alındığında, gıda ve barınma gibi temel düzeyde ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan bireylerin ve bu bireylerden oluşan toplumların, eğitim, araştırma-geliştirme ve kendini gerçekleştirme gibi daha ileri seviyedeki ihtiyaçlarını karşılamaları güçtür¹⁹.

Finansal okuryazarlık konusunda farkındalık oluşturamayan toplumlar ekonomik krizlere maruz kalmakta ve bu ekonomik krizler toplumların sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda sosyal olarak da gelişmesini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum

¹⁹ Eugene W. Mathes, "Maslow's Hierarchy of Needs As A Guide For Living". *Journal of Humanistic Psychology*, 1981, Sayı: 21, Cilt: 4, s. 70.

sadece az gelişmiş ekonomiler için değil, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomiler için de geçerlidir. 2008 yılında ABD’de ortaya çıkan konut kredisi krizi buna bir örnektir. Gelirlerinin çok üzerinde konut kredisi çeken bireyler, o güne kadar görülmemiş büyüklükte bir finansal krizin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Pek tabidir ki, 2008 finansal krizi tek başına bireylerin konut kredilerini geri ödemelerinde yaşanan sorunlarla ilgili değildir. Bu krizin ortaya çıkmasında riskli kredi veren finansal kuruluşları ve ABD finansal sisteminin yapısal sorunlarının da payı büyüktür. Yapılan araştırmalar, konut kredisi veren finansal kuruluşların düzenli bir geliri olmayan birçok kişiye kredi verdiklerini ortaya koymuştur²⁰. Yine de bu kriz, bireylerin içinde yaşadıkları toplumların gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak finansal konularda eğitilmeleri gerektiğini ortaya koyması açısından çok çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Toplumda yaşayan bireylerin finansal konulardaki cehaletleri sadece kendilerini değil içindeki yaşadıkları toplumları da krize sürükleyebilmektedir. Yukarıda bahsedilen 2008 konut kredisi krizi ortaya çıktığında, ABD Federal Hükümeti piyasaların istikrarını yeniden kazanması için yaklaşık 700 milyar ABD Doları değerindeki bir kurtarma paketini hazırlamak zorunda kalmıştır. Pek tabi ki, bu paket ABD vergi mükelleflerinin tamamının vergilerinden oluşan gelirden harcanarak hazırlanmıştır. Krizden sonra ABD’de işsizlik seviyesi, ABD tarihinde nadir olarak görülen %9,9 gibi bir rakama ulaşmış ve piyasaların tekrar istikrarı sağlayarak işsizlik seviyesinin krizden önceki seviyeye gerilemesi yaklaşık 6 yıl kadar sürmüştür²¹.

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler istikrarlı toplumlar oluştururlar. Araştırmalar, finansal okuryazarlığın gelir dağılımındaki dengesizliği azalttığını göstermektedir²². Finansal okuryazarlardan oluşan bir toplumda, bireyler daha bilinçli harcama yaparlar ve daha fazla tasarruf ederler. Bu tasarruflar akıllı yatırımlara dönüştüğünde ise bireylerin toplam gelirden aldıkları pay daha da büyür. Bireylerin bu

²⁰ Yuliya Demyanyk ve Otto Van Hemert, “Understanding the Subprime Mortgage Crisis”. *The Review of Financial Studies*, 2011, Cilt: 24, Sayı: 6, s.1860.

²¹ Jihad Dagher ve Nu Fu, “What Fuels the Boom Drives the Bust: Regulation and the Mortgage Crisis”. *The Economic Journal*, 2017, Cilt: 127, Sayı: 602, s.1011.

²² Annamaria Lusardi & Olivia S. Mitchell, “How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness”, *Quarterly Journal of Finance*, 2017, Sayı: 7, Cilt:03, s.21.

şekilde hareket ettiği bir toplumda ise toplam gelir daha fazla eşit dağılmaya başlar ve bu şekilde gelir dağılımındaki dengesizlikler ortadan kalkar. Gelir dağılımındaki dengesizliklerin ortadan kalkması ise, sosyal anlamda toplumda yaşayan tüm bireyleri birbirine daha fazla yaklaştırır ve toplumlar daha fazla mutlu ve huzurlu bireylerden oluşur.

Her toplumun yaşadığı coğrafya ve sahip olduğu kültürel değerlerden bağımsız olarak diğer toplumlarla ticari ilişkileri vardır. Bu ilişkilerin sağlık derecesi, toplumda yaşayan bireylerin finansal konulardaki eğitimleri ile doğru orantılı olarak artar. Bu eğitimler bireylere ne kadar erken verilirse o kadar faydalı olacaktır. Basit birtakım finansal kararları küçük yaşlarda almayı öğrenen bireyler, ilerleyen yaşlarda çok daha karmaşık kararları alma yetisine sahip olacak ve giriştikleri ticari faaliyetlerde de o ölçüde başarılı olacaklardır. Finansal okuryazarlığın yaygın olduğu toplumlarda ticari hayat daha kolay ve daha kazançlı olacaktır.

1.4.3. Genel Ekonomiye Etkileri

Finansal okuryazarlık sadece birey ve toplum için değil, aynı zamanda ülke ekonomisi için de önemlidir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan ülkelerin ekonomileri daha istikrarlı olup tüketicilerden kaynaklanan krizlere kapalıdır. Bu tür ülkelerde tüketiciler bilinçli tükettiklerinden dolayı gelirlerinin üzerinde harcama yapmaz ve gereksiz kredi kullanmazlar. Riskli kredi kullanımının düşük olduğu ekonomiler daha istikrarlı olup krizlere karşı daha dayanıklıdırlar. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan toplumlarda, bireyler kendi gelecekleri için yatırım yaparlar ve böylece ekonomiye yük olmazlar. Bireylerin devlet ekonomisine yük olmadan kendi finansal ihtiyaçları için yatırım yaparak ihtiyaçlarını karşıladıkları ülkelerde tüketici kredilerinin tetikledikleri ekonomik krizlere rastlanmaz. Bu tür ekonomik krizler ülkelerin ekonomik anlamda gelişmişliklerinden bağımsız olup benimsedikleri ekonomik politikaların bir sonucudur. Diğer bir ifade ile serbest piyasa ekonomilerinin benimsendiği, ancak piyasanın devlet tarafından denetlenmediği ülkeler ne kadar gelişmiş olurlarsa olsunlar bu tür krizlere karşı daha açık hale gelirler. Bu durum kredi veren kuruluşların daha fazla kar etme hırsları ve kredi alanların finansal anlamda cehaletleri ile birleştiğinde krizler kaçınılmaz olur. Daha

öncede işaret edildiği gibi, 2008 yılında ABD’de yaşanan konut kredisi krizi bu duruma örnektir²³.

Ülke ekonomisinin daha ileri gitmesi için piyasanın serbest olması gerektiğini savunan liberal görüşe göre, piyasalar kendi kendilerini düzenleyebilme yetisine sahiptir. Bu görüş, tekelcilik, faiz, vb. piyasa kusurlarını görmezden gelerek, piyasaların mükemmel işlediğini ve yatırımcıların rasyonel hareket ettiğini varsayar. Oysa piyasalarda fiyatlar yatırımcıların rasyonel seçimlerinin yanında piyasa kusuru adı verilen birçok faktörün etkisi altında oluşur²⁴. Diğer yandan, son 30 yıldır yatırımcıların da piyasalarda tamamen rasyonel davranmadıkları, risk ve getiri hesaplamadan birçok psikolojik faktörün etkisi altında karar verdiklerini savunan davranışsal finans görüşü tartışılmaya başlanmıştır²⁵. Yapılan çalışmalar, davranışsal finansın önermelerini doğrulamakta olup yatırımcıların tamamen rasyonel hareket ettikleri tezini savunan liberal görüşün temel bazı önermelerini çürütmüştür. Davranışsal finansın önermelerinin doğrulanması ise yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin ne ölçüde önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bireysel yatırımcıların kendi akıllarını kullanıp rasyonel karar vermelerinin önünde birtakım psikolojik engeller bulunmakta olup bu engeller onların finansal anlamda yetersiz bilgi sahibi olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısı ile insanların finansal anlamda rasyonel karar vermeleri onların finansal konulardaki bilgi ve yeteneklerinin artırılması ile mümkündür. Ancak böyle yatırımcıların olduğu piyasalarda fiyatlar arz ve talep dengesine göre oluşur ve diğer psikolojik faktörlerin etkisi en düşük seviyede kalır.

İnsanların yatırım anlamında her zaman rasyonel kararlar almadıklarına verilebilecek örneklerden bir tanesi de emeklilik sigortasıdır. Günümüzde çalışanların gelirlerinden zorunlu olarak emeklilik kesintisi yapılmasının nedeni bireylerin kendi kendilerine emeklilik sigortası satın almak istememeleridir. Bu nedenle birçok ülkede devlet tarafından idare edilen ve çalışanlar adına işveren tarafından yatırılan emeklilik

²³ Dagher & Fu, a.g.e., s. 1008.

²⁴ Yılmaz, a.g.e., s.830.

²⁵ İhsan Kulalı, “Etkin Piyasalar Hipotezi ve Davranışsal Finans Çatışması”. *International Journal of Finance & Banking Studies*, 2016, Cilt:5, Sayı: 2,s.53.

primlerinin depolandığı sosyal güvenlik sistemleri doğmuştur. Bununla birlikte, son zamanlarda ortaya çıkan bireysel emeklilik sigortalarının sosyal güvenlik sistemlerinden daha karlı oldukları bilinmektedir. Ancak bireylerin kendi başlarına bırakıldıklarında bireysel emeklilik sigortası satın almadaki isteksizlikleri tüm dünyada birçok hükümeti sosyal güvenlik sistemleri kurmaya zorlamıştır. Öte yandan, birçok ülkede sosyal sigorta sistemlerinin çalışan başına düşen emekli sayısının artması ile zor zamanlar yaşadığı bilinmektedir. Bugün ABD’de her üç çalışana bir emeklinin düştüğü bilinmekte olup sosyal güvenlik sisteminin 2030’lu yıllarda çökmesi beklenmektedir²⁶. Bu nedenle, ABD hükümeti çalışanları bireysel emeklilik sigortası almaya teşvik etmektedir. Aynı türden teşvikler Türkiye’de de uzun zamandan beridir yapılmaktadır. Ancak devletin bireysel emeklilik primlerine önemli ölçüde katkıları sağlamasına rağmen bireylerin bir süre sonra bu sistemden ayrılmak istediklerine şahit olunmaktadır. Bu durum, finansal okuryazarlığın bir farkındalık olduğuna çok çarpıcı bir örnektir.

Finansal okuryazar oranının yüksek olduğu toplumlarda halk devlet tarafından toplanan verginin ülkenin refahı için ne anlama geldiğini bilir. Dolayısı ile finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler devlete olan vergi borçlarını ödeme konusunda daha duyarlı ve bilgili olur. Vergi toplama oranlarının yüksek olduğu toplumlar da daha müreffeh bir toplum olma imkânına kavuşur. Ekonomik açıdan güçlü olan bir ülke, uluslararası piyasalarda daha güçlü ve daha dinamik olma şansına sahip olur. Dolayısı ile bir toplumda yaşayan bireylerin sahip olduğu finansal okuryazarlık düzeyi, vergi toplama gibi yaşadıkları ülkenin makroekonomik dengeleri açısından önemli değişkenleri etkileme potansiyeline sahiptir.

Finansal okuryazar düzeyi yüksek olan toplumlarda, piyasalar spekülasyonlara kapalıdır. Bireyler finansal konularda bilgili oldukları için kısa yoldan ve emeksiz para kazanılamayacağını farkındadırlar. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler, risk ve kazanç arasında doğru orantı olduğunu bilir ve yatırımlarını buna göre yapar. Kısa yoldan zengin olunamayacağını bilen bu insanlar, piyasalarda vurgunculuk yaparak para kazanan spekülâtorlerin tuzağına düşmezler. Böyle toplumlarda piyasalar gerçek kuruluş

²⁶ Peter A. Diamond, “The Future of Social Security”. *Economic Inquiry*, 2018, Cilt:56, Sayı:2, s.673.

amaçlarına hizmet ederek etkin bir şekilde çalışırlar. Böylece, piyasada oluşan fiyatlar ürünlerin gerçek fiyatlarını yansıtır. Finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan toplumlarda ise, insanlar kısa yoldan para kazanma eğiliminde oldukları için piyasalar spekülasyona açıktır. Bu nedenle de piyasalar etkin bir şekilde çalışamazlar. Piyasada oluşan fiyatlar spekülatif olup ürünlerin gerçek fiyatlarını yansıtmazlar. Piyasada meydana gelen spekülasyonlar ise ekonomiye olumsuz olarak yansır. Piyasa verilerinin güvenilir olmaması dış yatırımcıyı kaçıtır ve ülke ekonomisi doğrudan dış yatırımlardan mahrum kalır. Dış yatırımların düşmesi ise başta istihdam olmak üzere birçok ekonomik değişkeni olumsuz olarak etkiler.

Finansal okuryazarlığın yüksek düzeyde olduğu toplumlarda, bireyler tasarruflarını yastık-altı tabir edilen yatırımlardan ziyade hisse senedi ve mevduat hesabı gibi daha gelişmiş yatırım araçlarında değerlendirirler. Böylece, tasarruflarını piyasada değerlendirerek paralarını ekonomiye kazandırırılar. Bu da yatırım araçlarının değerlendirildiği piyasaların genişlemesine ve genel olarak da ülke ekonomisinin büyümesine neden olur. Bu tür yatırımların piyasada değerlendirilmesi ile kayıt altına alınan tasarruflardan elde edilen kazançlar vergiye tabi olduğundan, devlet bu tasarruflardan gelir elde eder. Devletin vergi gelirlerinin artması da ayrıca ekonomiye katkı sağlar. Günümüzde, bireysel tasarrufların değerlendirileceği yatırım araçları hisse senedi ve mevduat hesabı gibi çok bilinen yatırım araçlarını aşmış olup farklı şekillerde piyasalarda değerlendirilebilmektedir. Bu çeşitlilik ise piyasalara hareketlilik getirmekle beraber başta istihdam olmak üzere birçok ekonomik göstereyi olumlu olarak etkilemektedir.

1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN DAVRANIŞSAL BOYUTU

Finansal okuryazarlık, bireylerin gerek kendi deneyimleri gerekse yaşadıkları çevrelerinin etkileri ile finansal konularda sahip oldukları birtakım önyargılarını aşmasına yardımcı olur. Söz konusu önyargılar kişilerin finansal konulardaki inançlarını yansıtır. Bu inançlar, onların çok karmaşık olan finansal konularda karar almasına yardımcı olur. İnsanlar birçok teknik konuda olduğu gibi araştırmak ve öğrenmek yerine, daha kolay bir yol olan kendi tecrübe ve önyargılarını kullanma eğilimindedirler. Öte yandan, finans alanında insan davranışları üzerinde araştırma yapan birçok araştırmacı uzun bir süre

insanların finansal davranışlarını rasyonel olarak verilmiş kararların bir sonucu gördü. Ancak bu klasik yaklaşım, 1970'lerin sonunda sorgulanmaya başlanmıştır. Bu alanda yapılan tartışmalar, finans alanında yeni bir anlayış ortaya koyarak bireylerin finansal davranışlarının sadece rasyonel seçimlerden oluşmadığını, tam tersine rasyonel olmayan birçok psikolojik süreçleri de içerdiğini iddia etmiştir. Bu önerme, daha sonra yapılan birçok araştırma ile desteklenmiş ve bugün davranışsal finans adı altında, finans alanında yeni bir araştırma sahasının ortaya çıkmasına neden olmuştur²⁷.

Davranışsal finans, finans biliminin bir alt dalı olarak psikolojinin yatırımcı davranışları üzerindeki etkisini inceler. Davranışsal finans, yatırımcı davranışlarının yanında bu davranışların piyasalar üzerindeki etkisine de bakar. Davranışsal finans aynı zamanda yatırımcıların her zaman rasyonel davranmadıklarını, kendi kendilerini belli bir noktaya kadar kontrol edebildiklerini ve kendi önyargılarından etkilendiklerini savunur. Davranışsal ekonominin bir alt dalı olarak kabul edilen davranışsal finans, psikolojik faktörlerin ve önyargıların yatırımcı ve finansal analiz yapan kişilerin davranışların üzerine olan etkisini inceler.

Davranışsal finans, bugün piyasalarda, özellikle de hisse senedi alınıp satılan borsalarda, çokça görülen anomalilerin ve keskin iniş-çıkışların kaynağının söz konusu psikolojik faktörlerin ve önyargıların olduğunu iddia eder. Hâlbuki finansal davranışları açıklayan klasik yaklaşıma ve etkin piyasa hipotezine göre, likit bir piyasada hisse senetlerinin piyasadaki tüm bilgileri yansıtacak şekilde değerlendirildiğini öne sürer. Öte yandan, bugüne kadar yapılan birçok çalışma etkin piyasa hipoteziyle çelişen ve rasyonel yatırımcı modelleriyle açıklanamayan uzun vadeli tarihsel veriler ortaya koymuşlardır²⁸. Etkin piyasa hipotezi yatırımcıların hisse senedi fiyatlarını mevcut ve gelecekteki tüm iç ve dış faktörleri görerek fiyatladıkları inancına dayanır. Hisse senedi borsası incelendiğinde, piyasanın etkin bir şekilde çalışmadığı ve spekülasyonlara açık olduğu

²⁷ Yunus Emre Aytekin ve Mehmet Aygün, "Finansta Yeni Bir Alan: Davranışsal Finans". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Sayı: 2, s.149.

²⁸ Kulalı, a.g.e., s.53.

anlaşılmaktadır. Piyasaların bu şekilde çalışmasında, yatırımcıların finansal anlamda okuryazarlık düzeylerinin düşük olmasının etkisi vardır.

Davranışsal finans, çok farklı perspektiflerden bakılması gereken psikolojik süreçleri içerir. Bu psikolojik süreçleri daha iyi anlayabilmek için finansal piyasalara bakılması gerekir, çünkü bu piyasalar insanların finansal davranışlarının en iyi gözlemlenebildiği yerlerdir. Davranışsal finans insanların finansal davranışlarını sınıflayarak anlamaya çalışır. Bu sınıflamalar sonucunda, insanların davranışsal finans kapsamında *aşırı güven*, *aşırı iyimserlik*, *kayıptan kaçınma* ve *temsil etme* gibi birçok kalıplaşmış davranışı sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Bu davranışların kaynağına bakıldığında, birçoğunun psikolojik faktörlerin etkisi altında gerçekleştiği ve insanların önyargılarını yansıttığı görülebilir. Örneğin, aşırı güven davranışı sergileyen kişilerin ellerinde herhangi bir teknik bilgi olmaksızın kendi yatırımlarına çok güvendikleri ve kendilerinin diğer yatırımcılara göre çok daha iyi karar aldıklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Aşırı iyimserlik davranışı sergileyen kişilerin ise, yatırımlarının dönüşlerinin mutlaka çok iyi olacağını ve kötülüklerin ise hep başkalarının başına geleceğini düşündükleri anlaşılmıştır. Kayıptan kaçınma davranışı gösteren kişilerin bir yatırım aracından ettikleri zarar karşısındaki duydukları üzüntünün, aynı yatırım aracından ettikleri aynı miktardaki kar karşısındaki duydukları sevinçten daha fazla olduğu belirlenmiştir. Temsil etme eğilimi gösteren kişilerin ise, herhangi bir yatırım aracına yatırım yaptıklarında, o yatırım aracının ne kadar kar veya zarar ettirdiğinden daha ziyade kendilerine ne ölçüde yakın bir yatırım aracı olduğuna baktıkları anlaşılmıştır. Bütün bu davranış şekillerine bakıldığında, insanların yatırım kararlarında objektif kriterlerden daha ziyade sübjektif ve psikolojik faktörlerin etkisinin öne çıktığı görülebilir²⁹.

Finansal okuryazarlık, insanları davranışsal finansın öne sürdüğü ezberlenmiş davranış kalıplarından kurtararak bilgi ve veri odaklı hareket etmesini sağlar. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan insanlar yaptıkları yatırımlarda aşırı güven davranışı sergilemekten daha çok, o yatırım aracı ile ilgili verilere göre hareket eder. Finansal

²⁹ Aytekin ve Aygün, a.g.e., s.147.

okuryazarlar, herhangi bir yatırım aracının sürekli karlı veya zararlı olduğu şeklinde bir ön kabulle hareket etmezler. Finansal okuryazarlık, yatırımcılara rasyonel bir bakış açısı kazandırır. Bu bakış açısına sahip yatırımcılar, yatırım yaparken daha önce o yatırım aracından elde ettikleri zarar kadar karları da göz önüne alırlar. Kayıptan kaçınma gibi irrasyonel bir davranış sergilemezler. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan insanlar, sürekli aynı yatırım aracına yatırım yapmazlar. Sadece belli başlı yatırım aracına yatırım yapmak, o yatırım araçlarının sürekli kar ettirdiği önyargısına dayanır. Finansal okuryazarlar, yatırım araçlarına karşı herhangi bir önyargı taşımazlar. Karar verirken yatırım araçları ile ilgili geçmiş ve gelecek verilere bakarlar.

1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ

Günümüz şartlarında, insanların yaşam standartlarının yükselmesi, yaşam sürelerinin uzaması ve benzeri etmenlerden dolayı insanların finansal ihtiyaçları da artmıştır. Bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla finansman sahiplerinin piyasaya sürdükleri ürünler ise çok çeşitli ve karmaşıktır. Gerek bireysel gerekse kurumsal yatırımcıların her bir finansal aracın özelliklerini, avantaj ve dezavantajlarını bilmeleri ve kendileri için en uygun olanı seçmeleri ise iyi bir finansal eğitimden geçmelerine bağlıdır. Bu noktada sorulması gereken ‘finansal eğitimin ne anlama geldiği?’ sorusudur. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) finansal eğitimi ‘tüketici ve yatırımcıların bilgilendirilmeleri yoluyla finansal ürünlere, kavramlara ve risklere yönelik farkındalıklarının ve yetkinliklerinin artırılması’ şeklinde tanımlamaktadır³⁰. OECD ise, finansal eğitimi aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır:

Finansal eğitim, finansal tüketicilerin / yatırımcıların finansal ürünler ve kavramlar konusundaki anlayışlarını geliştirdikleri ve bilgi, talimat ve / veya nesnel tavsiyeler yoluyla finansal risklerden ve fırsatlardan daha fazla haberdar olma, bilinçli seçimler yapma

³⁰ TCMB, *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*, 2014, Ulaşılabilir URL: [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94da4743-4055-46a6-a330fe35d2ba9b9/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9-m3fzkQA_\(Erişim:01.03.2020\)](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94da4743-4055-46a6-a330fe35d2ba9b9/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9-m3fzkQA_(Erişim:01.03.2020)).

becerisini ve güvenini geliştirdikleri, nereden yardım alabileceklerini öğrendikleri ve finansal refahlarını iyileştirmek için diğer etkili önlemleri öğrendikleri bir süreçtir³¹.

Finansal eğitim ile ilgili tanımlamalar ülkeden ülkeye değişmekle beraber, finansal eğitim tabirinin yerine finansal yetenek ve finansal okuryazarlık gibi farklı tabirlerin kullanıldığı da görülmektedir. Bu tabirlerle anlatılmak istenen şey her ne kadar aynı şey olsa da, her birisinin farklı bağlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin, Politika Araştırma Girişimi adlı düşünce kuruluşu, finansal yetenek ve finansal okuryazarlık tabirleri arasındaki farkı anlatırken finansal yetenek tabirinin finansal okuryazarlık tabirinden daha geniş bir anlam ifade ettiğini ve bunun nedeninin ise bu tabirin finansal okuryazarlıkla anlatılmak istenen bilgi ve becerilerin içeriğini daha iyi anlattığını iddia etmektedir³². Ayrıca, finansal yetenek tabirinin finansal bilgi ve anlayış, finansal beceri ve finansal sorumluluk kavramlarını da içerdiğini belirtmektedir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, finansal okuryazarlık tabiri ile genel olarak 'finansal piyasalarda satılan ürünleri tanıma, temel finansal tabirleri anlama, spesifik bazı banka ürünleri ile ilgili bilgi sahibi olma ve kendi finansal kaynaklarını yönetme' gibi hususlar kastedilmektedir. Bu tanıma göre, finansal eğitimin yatırımcılara piyasada en çok kullanılan temel finansal araçların ne işe yaradıkları, aile bütçesinin nasıl kontrol altında tutulacağı ve yönetileceği, en az bir ay öncesinden harcamaların nasıl kontrol edileceği ve beklenmeyen bir gelir kaybı durumunda nasıl hareket edileceğini kavratması beklenir. Daha ayrıntılı ifade edilecek olursa, nasıl tasarruf oluşturulur, emeklilik ve yaşlılık için nasıl plan yapılır, finansal araçların seçiminde nelere dikkat edilir, temel finansal araçlardan nasıl portföy oluşturulur ve finansal araçların riskleri gibi konular finansal eğitimin başlıklarını oluşturmaktadır.

Finansal eğitimin içerikleri, finansal eğitim alacakların yaş gruplarına göre de değişebilir. Örneğin, çocuk ve ergenlere verilmesi gereken temel finansal beceriler

³¹ OECD, *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, OECD Publishing, 2005, doi: 10.1787/9789264012578-en, Ulaşılabilir URL: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/improving-financial-literacy_fmt-v2005-art11-en (Erişim: 01.03.2020).

³² Larry Orton, *Financial Literacy: Lessons From International Experience*, 2007, Ulaşılabilir URL: http://oaresource.library.carleton.ca/cprn/48647_en.pdf (Erişim: 15.01.2020).

sorgulandığında, onların harçlıklarını nasıl kullanacakları ve bunlardan nasıl tasarruf edecekleri karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, üniversite öğrencilerinin ise en temel makroekonomik bilgilerin yanında, kendi bütçelerini nasıl yönetecekleri, kredi borçlarının geri ödemesini nasıl planlamaları gerektiği ve aile bütçelerine nasıl katkıda bulunabilecekleri konular önem kazanmaktadır. Üniversite mezunları ve çalışmaya yeni başlayan kimseler için ise, evlilik ile ilgili bütçe planlaması, aile bütçesi oluşturma, gelecek için tasarruf etme, ev ve diğer ihtiyaçlar için kredi kullanma ve benzeri konular öne çıkmaktadır. Orta yaş ve emeklilik planları yapan çalışanlar için ise bireysel emeklilik sigortası, sağlık sigortası ve tasarruf amacıyla kullanılabilir finansal araçlar gibi konular önemlidir.

Finansal eğitim ile ilgili çeşitli ülkelerde oluşturulmuş müfredatlar incelendiğinde, tek bir müfredatın olmadığı ve her ülkenin kendi ihtiyaçlarına göre farklı konu başlıkları belirlediği görülmektedir. Örneğin, TCMB, eğitim faaliyetleri kapsamında okul öncesi öğrenciler için oluşturduğu ders planında; paranın anlamı, paranın işlevi, paranın değeri, banknotların ve madeni paraların tanınması ve banknotların merkez bankası tarafından basılması konularına yer vermiştir. Yine, ilkokul 4. Sınıflar için hazırlanan ders planında ise; paranın anlamı, işlevi ve değerine ek olarak merkez bankasının tanınması ve enflasyon kavramının bilinmesi ve zararlarının açıklanması başlıkları yer almıştır³³.

Singapur hükümeti tarafından kurulan Finansal Okuryazarlık Enstitüsü bugüne kadar bilinen en kapsamlı finansal eğitim çalışmalarından bir tanesine imza atarak toplamda 110 bin vatandaşına ulaşmış ve aşağıdaki kapsamlı başlıkları konu edinen çok geniş çaplı bir çalıştay düzenlemiştir³⁴:

- Parayı Anlama
- Finansal Planlama
- Kişisel Finansal Durumun Ölçülmesi
- Kişisel Finansal Planların Uygulanması

³³ TCMB, **Finansal Okuryazarlık Eğitimi Ders Planı**, Ulaşılabilir URL: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlik/ders/> (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

³⁴ Wikipedia, **Financial Literacy**, Ulaşılabilir URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_literacy#Singapore (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

- Para Yönetiminin Temelleri
- Kredileri ve Krediyi Anlama
- Hayat Sigortasını Anlama
- Hayat Sigortası Çeşitleri
- Temel Sağlık Sigortasını Anlama
- Sağlık Sigortası Türleri
- Aile Bütçesi Oluşturma
- Emeklilik Gelir İhtiyaçlarını Değerlendirme
- Emeklilik Gelirini Arttırma Seçenekleri
- Emlak Planlamasına Giriş
- Emlak Planlamasındaki Adımlar
- Kişisel Yatırıma Giriş
- Yatırım Yaparken Dikkat Edilmesi Gerekenler
- Başlıca Finansal Ürünler
- Tahvilleri Anlama
- Hisse Senedi Yatırımının Temelleri
- Singapur Tasarruf Bonusu
- Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarını Anlama
- Borsa Yatırım Fonlarının Finansal Alışkanlıklarını ve Davranışlarını Anlama
- Dolandırıcılıkla İlgili Dikkat Edilmesi Gerekenler
- Aile Kurma
- Ev Satın Alma
- Bebek ve Çocuk Destek Programları
- Gençler İçin Para Yönetimi
- Çocuklara Verilen Harçlıklar
- Özel İhtiyaçları olan Aileler İçin Finansal Planlama
- Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Finansal Eğitim

Finansal eğitim başlığı altında tartışılması gereken konulardan bir tanesi de, finansal eğitimin hedef kitlesi olmalıdır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, aslında her yaşta eğitim alabilme yeteneğine sahip bireyler finansal eğitimin hedef kitlesini oluşturmaktadır. Ancak, finansal konuların başlıklarının çokluğu ve konuların karmaşıklığı göz önüne alındığında, hedef kitlelerin daha da daraltılarak belirlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. TCMB, *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları* başlıklı raporunda 'Finansal Eğitim Eylem Planı tüm nüfusu kapsamakla birlikte, Aile ve Kadın, İlk ve Orta öğretim, Üniversiteler ve Akademik Çevre, Kamu ve Özel Sektör Çalışanları, Finans Sektörü, Engelliler, Yaşlılar,

Çalışmayan Gençler ile evlilik, boşanma, bebek bekleme, işini kaybetme gibi yaşamda önemli dönüm noktalarında bulunanlar gibi gruplar finansal eğitimin hedef kitlelerini oluşturmaktadır' demiştir³⁵.

1.6.1. Finansal Okuryazarlık Eğitiminin Amacı ve Önemi

Finansal okuryazarlık eğitimi, örgün eğitim müfredatında bulunan diğer konu başlıkları gibi insanların yaşamlarında ihtiyaç duydukları en önemli konulardan bir tanesi haline gelmiştir. Bu durum her geçen gün yükselen hane halkı borçlarına bakılarak da görülebilir. TÜİK'in yaptığı araştırmalara göre, Türkiye'de taksit ve diğer borcu olan kişilerin sayısının 2018 yılında nüfusun %70'ine ulaşarak yaklaşık 58 milyona ulaştığı ortaya çıkmıştır. Bu rakam 2008 yılında 41 milyon ile nüfusun %58'ini oluştururken, 10 yılda yaklaşık 17 milyon artmıştır³⁶. Buna ek olarak, ödenemeyen ev kredileri ve kredi karları borçları ile yasal takibe düşen insanların sayısındaki artış da diğer önemli bir göstergedir. Daha öncede ifade edildiği üzere, Türkiye'de, kredi kartı borcu ödemeyen ve yasal takibe düşen kişi sayısı 2018 yılı sonu itibariyle yaklaşık 2,5 milyonu bulmuştur³⁷. Bu tür finansal sorunları ortadan kaldırmanın tek yolu eğitim yoluyla finansal farkındalığı arttırmaktır. Bu tür eğitimler sadece örgün eğitim kurumlarında değil, yaygın eğitim kurumları vasıtasıyla tüm vatandaşlara verilmelidir.

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin eğitim müfredatlarına finansal farkındalığı artıracak konular dâhil edilerek, öğrenciler başta paranın ne anlama geldiğini ve nasıl kullanılması gerektiğini öğrenmelidirler. Okul çağı ile beraber ailelerinden ilk defa farklı bir ortamda bulunan bu yaştaki öğrenciler, aileleri tarafından kendilerine verilen harçlıkları

³⁵ TCMB, *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*, 2014, Ulaşılabilir URL: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94da4743-4055-46a6-a330fe35d2ba9b9/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9-m3fzkQA>, (Erişim:01.03.2020).

³⁶TÜİK, *Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk*, Ulaşılabilir URL: <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>(Erişim: 15.01.2020).

³⁷ Bankalararası Kart Merkezi, *Dönemsel Bilgiler*, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://bkm.com.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/> (Erişim: 15.01.2020).

nasıl yönetecekleri, tasarruf etmenin önemi ve aile bütçesine katkıda bulunmak için üzerlerine düşen vazifeler konusunda bilinçlendirilmelidirler.

Geleneksel eğitim müfredatında paranın ve finansal konuların yer almaması böyle bir eğitimden geçmeyen nesiller için bir talihsizlik sayılabilir. Paranın nasıl kullanılacağını birçoğunun hayatın içinde öğrendiği bu nesillerin temel finansal konuları öğrenme maliyetleri yüksek olmuştur. Yukarıda da izah edildiği gibi, hane halkı borcunun nüfusun %70'ine kadar dayanması sorunun büyüklüğüne işaret etmektedir. Pek tabidir ki, borçlu olmak demek her zaman finansal olarak kötü durumda olmak demek değildir. Politika yapıcıları endişelendirmesi gereken durum, borçlarını ödeyememesi nedeniyle yasal takibe düşen kişilerin sayısında meydana gelen artış olmalıdır. Bu nedenle, örgün eğitimin yanında yaygın eğitime de ağırlık verilerek, okul çağını geçmiş bireylerin de finansal eğitim almaları sağlanmalıdır. TCMB'nin finansal eğitim ile ilgili belirlediği hedef kitleye bakıldığında, okul çağındaki bireyler sadece bu hedef kitlenin küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

1.6.2. Finansal Okuryazarlık Eğitimi Gereksinimi

Finansal okuryazarlık, son yıllarda gerek ülkemizde olsun gerekse tüm dünyada giderek önemini artıran bir gereksinim haline gelmiştir. Modern toplumların artan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar karşısında kullanabilecekleri finansal araçların artması, finansal okuryazarlığın önemini de artırmıştır. Birbirinden farklı finansal araçların her birisi farklı avantaj ve dezavantajlarla ortaya çıkmış olup bunların arasındaki en uygun seçimi yapabilmek, ancak belirli bir oranda finansal okuryazarlığa sahip olmakla mümkündür.

Finansal piyasaların sayısının artması ve bu piyasalarda alınıp satılan ürünlerin çoğalması, farklı ürünler arasından seçim yapmayı zorlaştırmakta ve fiyatları anlık olarak değişen bu ürünler karşısında tüketiciyi daha hızlı karar almaya zorlamaktadır. Küreselleşen dünyada zaman kavramı da adeta çok hızlı bir şekilde akmaya devam etmekte, piyasalar karşısında bilinçsiz bireylerin de hızlı ve doğru kararlar vermeleri zorlaşmaktadır.

Finansal okuryazarlık sadece bu ürünleri kullanan tüketiciler için değil aynı zamanda bu ürünleri piyasaya süren ve piyasada her seviyede satışına aracılık eden

satıcıların da bir ihtiyacı haline gelmiştir. Finansal okuryazarlığa olan ihtiyaç tek yönlü olmayıp tüketici davranışları karşısında hangi pozisyonları alacağını belirleyen üreticiler için de çok önemli bir gereksinimdir. Bireysel ihtiyaçları karşısında hangi ürünün kendisi için en uygun seçim olduğunu bilmeyen bireyler kadar, hangi piyasada hangi finansal ürünlerin daha çok ilgi gördüğünü bilmeyen üreticilerin de piyasaya sundukları ürünler sonucunda zarar etmeleri kaçınılmazdır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde Türkiye'de ve dünyada gerçekleştirilen finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

Türkiye'de finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalar yaklaşık 10 yıllık bir geçmişe sahiptir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez Merkezi veri tabanında finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı toplamda 76 olarak gözükmektedir. Bu çalışmalardan sadece 7 tanesi doktora çalışması olup geri kalanları yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Yine, bu çalışmaların 58 tanesi (%76) son 3 yılda yapılmıştır. Google Akademik veri tabanında ise 2000-2020 yılları arasında başlıklarında 'finansal okuryazarlık' kavramı geçen makaleler tarandığında toplam 70 adet makale çıkmaktadır. Bu çalışmaların yaklaşık yarısı üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalardan oluşup hane halkı ve/veya değişik yaş gruplarını hedef alan çalışmaların sayısı ise oldukça azdır. Yine bu çalışmalardan çok büyük bir kısmı son 10 yılda yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır. Bu literatür özetinde, bu çalışmalardan bazılarına yer verilecektir.

Altıntaş yaptığı araştırmada, ilk ve orta öğretim derslerinde öğrencilere finansal alanda herhangi bir eğitim verilmediğini, ancak finansal konuların diğer bazı dersler içerisinde ele alındığını tespit etmiştir. Bunun yanında, üniversite mezunlarının kendi mesleki alanlarında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalarına rağmen finansal okuryazarlık alanında yetersiz olduklarını, üniversite sonrası başladıkları yeni hayatlarında ise finansal konularda bilinçli hareket etmediklerini de gözlemlemiştir³⁸.

Bayram, Anadolu Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 600 kişilik bir grubun finansal okuryazarlık seviyesini belirlemek ve bununla ilişkili olarak para yönetimi

³⁸Kadir Murat Altıntaş, "Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli". *Zonguldak Karaelmas University Journal of Social Sciences*, 2009, Cilt:5, Sayı:9, s.164

konusunda ne tür davranışlar sergilediklerini tespit etmeye çalışmıştır. Toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda, öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin çok düşük olduğu ve kendilerinin bu durumun farkında olmadıkları ortaya çıkmıştır. Yine, öğrencilerin temel bankacılık işlemlerinden en fazla ATM işlemlerini bildikleri, kredi kartı kullanım oranının %45 olduğu ve çevrimiçi bankacılık kullanımının ise %35 seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Bayram, ayrıca öğrencilerin finansal okuryazarlık kavramını, faturaları düzenli ödeme, önceki ödemeleri saklama ve düzenli olarak para biriktirme ile özdeşleştirdiklerini tespit etmiştir³⁹.

Gökmen 2009 yılında finansal okuryazarlık alanında Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Visa Europe, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Habitat tarafından başlatılan ve 15-30 yaş arası gençlerin finansal yetkinliğini geliştirme amacını taşıyan 'Paramı Yönetebiliyorum' projesinin sonuçlarını araştırmıştır. Bu proje kapsamında yaklaşık 16,000 kişiye eğitim verildiğini belirleyen Gökmen, katılımcıların bu eğitimler sonucunda finansal konularda daha anlamlı ve olumlu hareketlerde bulduklarını tespit etmiştir⁴⁰.

Er ve diğerleri lisans eğitim programları içeriklerinin finansal okuryazarlık üzerine herhangi bir etkisi olup olmadığını araştırdıkları çalışmalarında, Eskişehir, Bursa ve İstanbul'da bulunan 5 farklı üniversiteden toplam 824 öğrenciye bir anket uygulamışlardır. Seçilen örneklem, finansal kavramları daha fazla tanıma imkânı olan iktisadi ve idari bilimler fakülte öğrencileri ile sayısal konularda daha iyi olduğu varsayılan mühendislik fakülte öğrencileri arasında iki gruba bölünmüştür. Örnekte yer alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri OECD tarafından geliştirilen finansal okuryazarlık ölçeği ile ölçülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, öğrencilerin %32'sinin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek, %30'unun orta, %16'sının ise düşük seviyede olduğunu

³⁹ Seliha Seçil Bayram, *Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, Anadolu Üniversitesi, 2010, s.25 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴⁰ Habil Gökmen, *Finansal Okuryazarlık*. Hiperlink Yayınları. 1. Baskı. İstanbul, 2012, s.33

göstermiştir. Ayrıca, ders içeriklerinde finans ve ekonomi yer alan öğrenci grubunun diğer gruba göre okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır⁴¹.

Ergün, Şahin ve Ergin, Osmaniye Korkut Ara Üniversitesi İşletme Bölümünde eğitim ve öğretim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemek ve finansal okuryazarlığın demografik özellikler ile ilişkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bir çalışma düzenlemişlerdir. Veriler anket yöntemi ile elde edilmiş olup değişkenler arası ilişkiler Ki-kare testi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin finans konusunda bazı temel düzeyde bilgilere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, enflasyon, faiz oranları, tahvil fiyatları ve hisse senedi çeşitlendirme değişkenleri ile bazı demografik değişkenler arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir⁴².

Sarıgül, Konya'da üç farklı üniversiteden toplam 1,127 öğrenciye anket uygulayarak, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri ile bazı demografik özellikleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Bulgular incelendiğinde, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin genel olarak yetersiz düzeyde olduğu; işletme ve ekonomi bölümlerinde okuyan öğrencilerin diğer öğrencilere göre finansal okuryazarlıklarının yüksek olduğu ve son sınıf öğrencilerinin bir, iki ve üçüncü sınıflarda eğitim gören öğrencilere göre hem yatırım hem de diğer finansal konularda daha bilgili oldukları tespit edilmiştir⁴³.

Alkaya ve Yağlı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık ve finansal beceri düzeylerini anlamak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada anket metodu kullanılarak 185 öğrenciye anket uygulanmıştır. Toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda öğrencilerin %84,3'ünün parayı harcama ve parayı yönetme alışkanlıklarını ailelerinden edindikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin finansal davranış ve finansal eğilimleri ile finansal becerileri arasında bir ilişki olup

⁴¹ Fikret Er vd., "Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, Cilt:14, Sayı:4, s.120.

⁴² Bahadır Ergün vd., "Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma". *Journal of International Social Research*, 2014, Say:7, Cilt:34, s.857.

⁴³ Haşmet Sarıgül, "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerinin Bilgi, Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma". *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2014, Sayı: 51, s.65.

olmadığı analiz edildiğinde herhangi bir pozitif bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak, finansal tutum ile finansal davranış arasındaki ilişki analiz edildiğinde iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, öğrencilerin finansal beceri alanında yetersiz oldukları tespit edilmiştir⁴⁴.

Türkiye’de finansal okuryazarlık çalışmalarının büyük bir kısmı üniversite öğrencileri üzerine yoğunlaşsa da, toplumun farklı kesimlerini hedefleyen çalışmalar az da olsa mevcuttur. Örneğin Fettahoğlu, hane halkının finans eğitimi ve okuryazarlık düzeyini incelediği çalışmada 83 kişi üzerinde bir anket uygulamıştır. Analizler sonucunda, katılımcıların ancak temel düzeyde finansal okuryazarlık sahibi oldukları, ancak daha karmaşık finansal ürünleri tanımadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, hane halkının gelişmiş yatırım araçlarından hisse senedi, tahvil ve yatırım fonu gibi menkul kıymetler kullanımının düşük olduğu belirlenmiştir⁴⁵.

Türkiye’de insanların belli başlı bazı yatırım araçlarını kullandıkları bilinmektedir. Şahin ve Barış (2017) Tokat’ta 427 katılımcıya bir anket uygulayarak finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Anket sonuçları, katılımcıların %32’sinin tasarruflarını altın hesabında, %30’unun yastık-altı altın ve nakit, %21’inin bir vadeli mevduat hesabında, %19’unun vadesiz mevduat hesabında, %15,5’inin bireysel emeklilik fonlarında ve %13’ünün dövizde değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan, tasarruflarını hisse senedi, tahvil ve hazine bonusu gibi menkul kıymetlerde değerlendirenlerin oranı sadece %4’tür. Katılımcıların %1’den daha azı tasarruflarını repoda değerlendirmektedir. Yine bu çalışmada, katılımcıların %65’inin finansal okuryazarlıklarının olmadığı, %25’inin temel düzeyde ve geri kalan %10’unun ise ileri düzeyde finansal okuryazar olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların okuryazarlık düzeyleri ile tasarruf davranışları arasındaki ilişki analiz edildiğinde ise finansal okuryazarlığın artması ile tasarruf etme davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır⁴⁶.

⁴⁴ Alkaya ve Yağlı, a.g.e., s.591.

⁴⁵ Sibel Fettahoğlu, “Hane Halkının Finans Eğitimi Ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2015, Sayı:67, s.109.

⁴⁶ Şahin ve Barış, a.g.e., s.87.

Sezer ve Demir, yaptıkları çalışmada finansal okuryazarlık ve bilişsel yetenek seviyesi ile psikolojik önyargılar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İstanbul, Ankara ve İzmir’de yaşayan 384 kişiye uygulanan anket sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların finansal okuryazarlık ile bilişsel yetenekleri arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine bu çalışmada, kişilerin psikolojik önyargılarının bilişsel yeteneklerinden bağımsız olarak yatırım kararlarında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, ayrıca, yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinden bağımsız olarak psikolojik birtakım etmenlerinden etkisi ile yatırım kararları aldıkları belirlenmiştir⁴⁷.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) (2019) Paramı Yönetebiliyorum Projesi kapsamında Türkiye çapında toplam 26 ilde 2000 kişi ile yüz yüze görüşerek bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın amacı Türkiye’de insanların finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de en düşük seviyede finansal okuryazarlık seviyesine sahip olan bireylerin oranı %70 olup finansal okuryazarlık seviyesi çalışanlar ve eğitilmiş insanlarda daha yüksek çıkmıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de her 5 kişiden 2’si son bir yılda çeşitli sebeplerle para biriktirdiği ortaya çıkmıştır. Bu sebepler arasında en yüksek orana sahip olanlar ise ‘geleceğe ilişkin belirsizlik’ ve ‘kaygı’ olduğu anlaşılmıştır. En fazla bilinen finansal ürünler arasında tasarruf ve emeklilik ile ilgili ürünler olduğu belirlenmiştir. Dikkat çeken sonuçlardan bir tanesi de, kredi kartı borcu ödeyen insanların oranı olmuştur. Bulgulara göre araştırmaya katılanların %83’ü kredi kartı borcunu gününde ödediğini beyan etmiştir⁴⁸.

2.2. DÜNYA’DA YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

Finansal okuryazarlık alanında Türkiye dışında yapılan çalışmalarda tarih olarak daha geriye gitmek mümkündür. Ancak her geçen gün bireylerin kullanabileceği finansal araçların çoğaldığı ve insanların finansal okuryazarlıkla ilgili farkındalıklarının arttığı dikkate alındığında, en güncel çalışmalara yer vermek daha doğru bir yaklaşım

⁴⁷ Durmuş Sezer ve Sezgin Demir, “Yatırımcıların Finansal Okuryazarlık ve Bilişsel Yetenek Düzeylerinin Psikolojik Yanılsamalar ile İlişkisi”. *Journal of Accounting & Finance*, 2015, Sayı:66, s.77

⁴⁸ FODER, *Finansal Okuryazarlık*, 2018, Ulaşılabilir URL: <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

olacaktır. Bu yaklaşım, finansal okuryazarlıkla ilgili çalışmaların çok geriye gitmediği Türkiye'deki mevcut durumla diğer ülkelerdeki durumları daha doğru bir şekilde karşılaştırma imkânı da sağlayacaktır.

Lusardi (2008) Amerikan hane halkı üzerinde yaptığı çalışmada, finansal eğitim ve finansal danışma hizmetlerinin bireylerin sadece emeklilik sonrası tasarrufları üzerinde değil, aynı zamanda ani gelir kayıpları ve çocukların eğitimi gibi konularda yapacakları tasarruflar üzerinde de etkili olduğunu bulmuştur. Yine bu çalışmada, Amerikan hane halkının finansal okuryazarlık düzeyinin çok yüksek olmadığı, bu oranın eğitim seviyesi düşük olanlar, kadınlar ve Afro-Amerikalılarda daha düşük olduğu tespit edilmiştir⁴⁹.

Robb ve Sharpe finansal okuryazarlık ve kredi kartı borçlanması arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin kredi kartı borçlanmalarında daha hassas davrandıklarını bulmuşlardır⁵⁰.

Mandell ve Klein çalışmalarında, 1-4 yıl önce finansal yönetim kursu alan ve almayan 79 lise öğrencisinin finansal davranışlarını incelemiştir. Örnek grubu ikiye bölünerek davranışları analiz edilen öğrencilerin yapılan karşılaştırmalarında, anlamlı farklara rastlanmamıştır. Diğer bir ifade ile, finansal eğitimlere katılan öğrencilerin finansal okuryazar olamayacak kadar düşük seviyede finansal bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca kursa katılan öğrencilerin katılmayanlara oranla daha fazla tasarruf ettiklerine dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu çalışma, liselerde verilen finansal eğitimlerin uzun vadeli etkileri ile ilgili ciddi soruların ortaya çıkmasını sağlamıştır⁵¹.

Sabri ve Macdonald üniversite öğrencileri üzerine gerçekleştirdikleri bir çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile yaşadıkları finansal problemler

⁴⁹ Annamaria Lusardi, *Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?*, 2008, Ulaşılabilir URL: <https://www.nber.org/papers/w14084.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2020).

⁵⁰ C.A. Robb & D.L. Sharpe, "Effect of Personal Financial Knowledge On College Students' Credit Card Behavior". *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2009, Volume:20, Issue:1, s.37.

⁵¹ Lewis Mandell ve Linda Schmid Klein, "The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior". *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2009, Volume: 20, Issue:1, s.7.

ve tasarruf etme alışkanlıkları arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Bu araştırma sonucunda, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan öğrencilerin daha fazla tasarruf ettikleri ve daha az finansal problem yaşadıklarını tespit etmişlerdir⁵².

Kharchenko, Ukrayna'da yaptığı çalışmada, finansal okuryazarlığın bireylerin servetleri üzerinde bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Öte yandan, finansal okuryazarlığın tasarruflar üzerinde bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmacılar, finansal okuryazarlığın bireylerin çok para kazanarak zengin olmaları üzerinde bir etkisinin olduğu halde, tasarruf davranışlarına etkisi olmadığını öne sürmüşlerdir⁵³.

Beckmann Romanya hane halkı üzerine yaptığı çalışmasında, finansal okuryazarlığın tasarruf davranışları üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca, eğitim seviyesi yüksek ve çocuk sahibi olanların tasarruf etmeye daha eğilimli oldukları, işsiz bireylerin ise tasarruf etme isteklerinin daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, eğitim seviyesi düşük olanlar, yaşlılar ve kadınlar, finansal okuryazarlık ile ilgili sorulara daha az doğru cevaplar verirken; finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olanlar ise emeklilik sonrası için tasarruf etmeye daha fazla meyilli olduğu belirlenmiştir⁵⁴.

Hahn, Jang ve Park lise öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlarının finansal okuryazarlıklarına nasıl etki ettiğini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerini olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Yine bu çalışma sonucunda, öğrencilere verilen

⁵² Mohamad Fazli Sabri, Maurice Macdonald, "Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy in Malaysia". *Cross-Cultural Communication*, 2010, Volume:6, Issue:3, s.106.

⁵³ Olga Kharchenko, *Financial Literacy In Ukraine: Determinants And Implications For Saving Behavior*, Ukraine: Kyiv School of Economic, 2011, s.33(**Unpublished Master Thesis**).

⁵⁴ E. Beckmann, "Financial Literacy and Household Savings In Romania". *Numeracy*, 2013, Volume:6, Issue:2, s.15.

finansal eğitimlerin tasarruf etme gibi bir takım finansal tutum ve davranışları üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir⁵⁵.

2.3. BULGULARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Tüm dünyada finansal okuryazarlıkla ilgili çalışmalar yaklaşık 40 yıldır yapılmaktadır. Bu çalışmalar, finansal okuryazarlık eğitimi başlığı altında tartışılan hedef kitlelerin birçoğunu kapsamaktadır. Ancak, genel olarak bakıldığında hem Türkiye’de hem de tüm dünyada finansal okuryazarlık çalışmalarının önemli bir kısmının öğrenciler üzerinde yapıldığı görülmektedir. Daha sonra ise, hane halkı çalışmalarının ağırlığı göze çarpmaktadır. Yine, bu çalışmaların farklı meslek grupları, özel ve kamu çalışanları üzerinde yapılanlar şeklinde ayrılması da mümkündür.

Bu bölümde özetlenen çalışmalara bakıldığında, finansal okuryazarlığın bireylerin finansal davranışları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir. Daha ayrıntılı olarak ifade edilecek olursa, finansal okuryazarlık bireylerin harcamalarını kontrol etmelerinde ve tasarruf etmelerinde etkilidir. Öte yandan, finansal okuryazarlık eğitimlerinin de finansal okuryazarlık düzeyini artırdığı ve bunun da kişilerin davranışlarına pozitif olarak yansıdığı görülmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tespitlerde ise, daha çok eğitim seviyesi düşük olanların finansal okuryazarlıklarının da düşük olduğu görülmektedir. Bu da finansal okuryazarlığın aslında tek başına bir eğitim konusu olmakla beraber, genel olarak bireylerin eğitimlerinin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

⁵⁵ K. Jang, J. Hahn, H. J. Park, “Comparison of Financial Literacy Between Korean and US High School Students”. *International Review of Economics Education*, 2014, Volume:16, Issue:A, s.30.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL İLİ BAĞCILAR İLÇESİNDE ÖZEL HASTANE ÇALIŞANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ İLE İLGİLİ UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada Türkiye’de bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal okuryazarlığa etki eden faktörler incelenerek insanların finansal okuryazarlık kapasitelerinin artırılmasına yönelik politikalara yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu amaçla İstanbul ili Bağcılar İlçesinde 518 özel hastane çalışanına yönelik bir anket uygulanmıştır. Çalışmada ankete katılan kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesinin yanı sıra, finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, yaş ve eğitim gibi demografik faktörler dikkate alındığında değişip değişmediği de analiz edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri nedir?

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri demografik ve sosyo-ekonomik faktörlere göre değişmekte midir?

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Finans dünyasındaki gelişmeler ve yatırımcıların yatırım yapabileceği finansal araçların sayısının artmasıyla finansal okuryazarlık konusu çok önemli bir konu haline gelmiştir. Yatırımcılar açısından refahın ve portföy tercihlerinin yönetimi 20-30 yıl öncesine göre daha sofistike bilgilere sahip olmayı gerektirmektedir. Dünyada son 50 yıldır sadece hane halklarının refah seviyeleri yükselmekle kalmamış bunun yanı sıra finansal piyasaların görünümü değişmiş ve bu değişiklikler finansal ürünlerin karmaşıklığındaki artışla kendini göstermiştir.⁵⁶

Finansal okuryazarlık aileler, finansal kurumlar, öğrenciler, finansal uzmanlar ve eğitimciler açısından üzerinde durulan temel konulardan birisi haline gelmiştir. Aynı

⁵⁶ Maarten Van Rooij, Annamaria Lusardi ve Rob Alessie, “Financial literacy and stock market participation”. *Journal of Financial Economics*, 2011, Volume:10, Issue:2, s.459.

zamanda birçok yerel ve uluslararası organizasyon, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi konusuna önem vermeye başlamıştır. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri, üniversite yıllarında akademik başarılarını etkilemekte ve üniversitede verdikleri finansal kararlar, üniversiteden sonraki finansal kararları üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmaktadır.

Özellikle çalışan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi onların geleceğe daha güvenle bakabilmeleri açısından önemli veriler sunmaktadır. Daha önce yapılan birçok çalışmada finansal okuryazarlığın temel belirleyicileri olarak yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir durumları göz önüne alınmış ve çalışmalar bu yönde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, değişken sayısı artırılmış sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyebilecek olası bütün değişkenler çalışma kapsamına alınmış ve bu da kapsamlı bir değerlendirme yapılmasına imkân tanımıştır. Öte yandan, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenirken finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde etkili olan bilgi ve davranışlar açısından sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede bu çalışma, finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörlere açıklık getirmeyi amaçlayarak ileride yapılacak olan çalışmalarda araştırmacılara sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve bu çerçevede finansal eğitim çalışmalarının geliştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda bu çalışma, finansal okuryazarlık konusundaki çalışmalara farklı açılardan bilgi sağlayacak ve daha sonra yapılacak olan çalışmalar için referans kaynağı olabilecektir.

3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma İstanbul ili Bağcılar ilçesinde bulunan özel hastane çalışanları üzerine yapıldığından genelleme açısından sınırlılıklar içermektedir.

3.4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Bu araştırmada kullanılan veriler İstanbul İli Bağcılar İlçesi'nde bulunan özel hastanelerde çalışan 518 sağlık çalışanına uygulanan bir anketten elde edilmiştir. Anket *Princeton Survey Research Associates International (PSRAI)* adlı araştırma enstitüsünün Amerika'da faaliyet gösteren Ulusal Kredi Danışma Vakfı (NFCC) ve MSN Money firması

için hazırlanmış olup ilk defa 2008 yılında 1001 Amerikalı üzerinde uygulanmıştır⁵⁷. Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerine yönelik 10 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların finansal geçmişleri ve bilgileri ile ilgili 31 adet soru sorulmuştur. Bu soruların bir kısmı katılımcıların finansal geçmiş ve tercihlerini anlamaya yönelik olup tanımlayıcı istatistiklerle yorumlanmıştır. Son soru katılımcıların finansal okuryazarlıklarını test etmeye yönelik olup bu soruya verilen cevapların ortalaması alınarak her bir gözleme ait bir finansal okuryazarlık skoru hesaplanmıştır. Anketin iç güvenilirliğine yönelik olarak yapılan Cronbach's Alpha değeri 0,934, bu değer iç güvenilirliğin yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma evrenini İstanbul'da bulunan özel sağlık kuruluşlarında çalışan sağlık personeli oluşturmaktadır. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü verilerine göre, özel sağlık kuruluşlarında çalışan personel sayısı 34,500'dür⁵⁸. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri adlı kaynakta verilen örneklem tablosunda, %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile 50,000 kişilik bir evren için alınması gereken en düşük örneklem sayısını 381 olarak vermektedir⁵⁹. Bu rakam dikkate alındığında 518 sayısının araştırma evrenini temsil etme yeterliliğine sahip olduğu görülmektedir.

3.5. BULGULAR

Bu araştırmada bulgular, üç farklı başlıkta ele alınmıştır. İlk başta katılımcıların demografik faktörleri, ikinci olarak tanımlayıcı istatistikler ve son olarak da hipotez testlerine yer verilmiştir.

⁵⁷NFCC, *Financial Literacy Survey*, Ulaşılabilir URL:

<http://espanol.nfcc.org/newsroom/FinancialLiteracy/files/2008SummaryReportTopline.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

⁵⁸ İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü, *Faaliyet Raporu*, Ulaşılabilir URL: http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/anasayfalinkler/belge/istanbulda_saglik_2015_faaliyetleri.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

⁵⁹ Chava Frankfort-Nachmias ve David Nachmias, *Study Guide for Research Methods in the Social Sciences*. Macmillan, 2007. s.127.

3.5.1. Demografik Özellikler

Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1’de verilmiştir. Demografik özellikler arasında katılımcıların cinsiyeti, yaşı, medeni durumları, hane halkı sayısı, eğitimleri, anne ve baba eğitimleri, meslekleri ve aldıkları maaşlara ait istatistikler verilmiştir.

Tablo 1 Demografik Özellikler

	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
<i>Cinsiyet</i>			
Erkek	232	44,8	44,8
Kadın	286	55,2	100,0
<i>Yaş</i>			
18-25	223	43,1	43,1
26-35	182	35,1	78,2
36-45	87	16,8	95,0
46-62	26	5,0	100,0
<i>Medeni Durum</i>			
Evli	200	38,6	38,6
Dul	49	9,5	48,1
Bekâr	269	51,9	100,0
<i>Hane Halkı</i>			
1 Kişi	22	4,2	4,2
2-4 Kişi	275	53,1	57,3
5-6 Kişi	154	29,7	87,1
7 ve Üstü	67	12,9	100,0
<i>Eğitim</i>			
İlköğretim	50	9,7	9,7
Lise	150	29,0	38,6
Ön lisans-Lisans	260	50,2	88,8
Yüksek lisans-Doktora	58	11,2	100,0
<i>Meslek</i>			
Doktor	56	10,8	10,8
Hemşire (ATT, Anestezi, Paramedik)	245	47,3	58,1
Hasta hizmetleri	60	11,6	69,7
Mali işler	17	3,3	73,0
İnsan kaynakları	11	2,1	75,1
Diğer	129	24,9	100,0
<i>Maaş</i>			
Asgari Ücret	195	37,6	37,6
2000-3.999,00 TL	256	49,4	87,1

4000-5.999,00 TL	18	3,5	90,5
6000 ve Üstü	49	9,5	100,0
<i>Anne Eğitim</i>			
İlköğretim	326	62,9	62,9
Lise	84	16,2	79,2
Ön lisans-Lisans	104	20,1	99,2
Yüksek lisans-Doktora	4	,8	100,0
<i>Baba Eğitim</i>			
İlköğretim	268	51,7	51,7
Lise	111	21,4	73,2
Ön lisans-Lisans	127	24,5	97,7
Yüksek lisans-Doktora	12	2,3	100,0
Örneklem Sayısı	518		

Tablo 1' de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan toplam 518 katılımcının %45'ini erkekler, %55'i ise kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-62 arasında değişirken, yaklaşık yarısı (%43) 18-25 yaşlarında olup %38'inin ise 26 ila 35 yaş aralığında oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%52) bekâr iken, evlilerin oranı ise %38'dir. Katılımcıların %62'si bir üniversite diplomasına sahip olup bunlardan %11'inin bir yüksek lisans veya doktora derecesi vardır. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında %11'inin doktorlardan, %47'sinin hemşire (ATT, Anestezi, Paramedik), geriye kalan %42'sinin ise hasta hizmetleri, idari ve mali işler ve diğer meslek gruplarından oldukları görülmektedir. Katılımcıların %38'inin asgari ücret, %49'unun 2000-4000 TL, %3,5'inin 4000-6000 TL, geri kalan %9,5'inin 6000 ve daha fazla maaş aldıkları görülmektedir. Katılımcıların annelerinin %21'inin, babalarının ise %27'sinin bir üniversite ve yüksek lisans/doktora derecesine sahip oldukları, bununla beraber çoğunluğunun ilköğretim düzeyinde eğitilmiş oldukları anlaşılmaktadır.

3.5.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu kısımda katılımcılara finansal davranışları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplara derlenmiştir.

Tablo 2 Paranızı Nasıl Yönetirsiniz?

S1_ Aşağıdakilerden hangisi paranızı nasıl yönettiğinizi en iyi şekilde tanımlar?	Frekans	Yüzde	Kümülatif
---	---------	-------	-----------

• Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığımı yakından takip ettiğim bir bütçem var	152	29,3	29,3
• Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığım hakkında bir fikrim var fakat sıkı takip etmiyorum	93	18,0	47,3
• Gıda, konut ve eğlence harcamaları hakkında fikrim yok fakat harcamalar kontrol edebiliyorum	166	32,0	79,3
• Gıda, konut ve eğlence harcamaları hakkında fikrim yok ve ne kadar harcama yaptığımı takip etmiyorum	79	15,3	94,6
• Bilmiyorum	28	5,4	100,0
Toplam	518	100,0	

Tablo 2'ye göre, katılımcıların %47'si gıda, konut ve eğlence harcamaları hakkında bir fikri olmakla beraber sadece %29'u bütçelerinin sıkı takip ettiğini ifade etmiştir. Öte yandan, katılımcıların %32'si bu harcamaları hakkında bir fikirleri olmadığını söylerken kontrol edebildiklerini beyan etmişlerdir. Katılımcıların %15,i ise harcamaları hakkında ne fikir sahibi olduklarını ne de takip ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3 Finansal Kararları Kim Alır?

S2_Evinizdeki iş bölümünü nasıl tanımlarsınız?	Frekans	Yüzde	Kümülatif
• Evdeki kişilere ne kadar para harcadığı dâhil olmak üzere finansal kararları veren kişi genelde benimdir	145	28,0	28,0
• Evdeki kişilere ne kadar para harcadığı dâhil olmak üzere finansal kararları alırken evdeki herkesin fikrini alırım	248	47,9	75,9
• Evdeki kişilere ne kadar para harcadığı dâhil olmak üzere finansal kararları alırken benim bir müdahalem olmuyor	87	16,8	92,7
• Bilmiyorum	38	7,3	100,0
Toplam	518	100,0	

Tablo 3'e göre, katılımcıların yaklaşık yarısı (%48) evdeki finansal kararları aile fertleri birlikte ortak aldıklarını söylerken, %28'i ise evde kimin ne kadar para harcayacağı da dâhil olmak üzere bütün finansal kararları kendisinin verdiğini ifade etmiştir.

Tablo 4 Kredi Kartı Sahipliği

S3_Kredi kartınız var mı?	Frekans	Yüzde	Kümülatif
• Evet	331	63,9	63,9

• Hayır	187	36,1	100,0
• Toplam	518	100,0	

S4_kredi kartı için genelde nasıl bir ödeme planı uyguluyorsunuz?

• Borcun tamamını öderim	174	52,6	52,6
• Asgari ödeme tutarından daha fazlasını fakat borcun tamamını değil	62	18,7	71,3
• Asgari ödeme tutarını öderim	46	13,9	85,2
• Asgari ödeme tutarından daha az öderim	16	4,8	90,0
• Bazen hiç ödeme yapmam	21	6,3	96,4
• Bilmiyorum	12	3,6	100,0

S5_En sık kullandığınız kredi kartın aylık faiz oranı nedir?

• %2' den az	137	41,4	41,4
• %2 ile %4,99 arası	42	12,7	54,1
• %5 ile %7,99 arası	7	2,1	56,2
• % 8 den fazla	7	2,1	58,3
• Bilmiyorum	138	41,7	100,0

Katılımcılara kredi kartlarının olup olmadığı sorulduğunda, %64'ü kredi kartı kullandığını beyan etmiştir. Kredi kartı kullanan katılımcıların %53'ü kredi kartı borçlarının tamamını ödediğini, geri kalan %47'si ise genelde borcun tamamını ödemediğini bir miktarını ödediğini ifade etmiştir. Yine kredi kartı kullanan katılımcıların önemli bir kısmının (%42) kredi kartı aylık faiz oranlarını bilmediği ortaya çıkmıştır (Tablo 4).

Tablo 5 Ev Sahipliği

S6_Kendinize ait eviniz var mı?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
• Evet	223	43,1	43,1
• Hayır	295	56,9	100,0
• Toplam	518	100,0	

S7_İnsanların ev sahibi olmamalarını değişik nedenleri vardır. Aşağıdakilerden hangisi sizin için en yakın cevaptır?

• Bir ev alabilecek mali gücümün olduğunu düşünmüyorum	160	54,2	54,2
• Ev sahibi olmak şu anki yaşam tarzıma uymuyor	49	16,6	70,8
• Şu anda ev için para biriktiriyorum	37	12,5	83,4
• Bir ev sahibi olma konusunda yeterince bilgi sahibi değilim	20	6,8	90,2
• Bilmiyorum	29	9,8	100,0

Katılımcıların %43'ü kendisine ait bir evinin olduğunu söylerken geri kalan %57'si bir evinin olmadığını söylemiştir. Bir ev sahibi olmadığını söyleyenlerin %54'ü ev alacak mali güçlerinin olmadığını beyan ederken %17'si ev sahibi olmanın kendi yaşam tarzına uymadığını, %12'si ev almak için para biriktirdiğini, %7'si ise ev sahibi olma hususunda yeterince bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Ev sahibi olmayanların %10'u ise neden bir ev sahibi olmadıklarını bilmediğini ifade etmiştir (Tablo 5).

Tablo 6 Ev Kredisi

S8_Şu anda herhangi bir ev kredisi ödüyor musunuz?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	109	21,0	21,0
Hayır	409	79,0	100,0
Toplam	518	100,0	
S9_Ev kredisi ödüyorsanız ne tür bir ödeme yapıyorsunuz?			
Sabit oranlı	64	58,7	58,7
Ayarlanabilir oranlı	21	19,3	78,0
Diğer	24	22,0	100,0
Toplam	109	100,0	
S10_Kredinizin faiz oranını biliyor musunuz?			
Biliyorum	61	56,0	56,0
Bilmiyorum	48	44,0	100,0
Toplam	109	100,0	

Katılımcıların %21'i "şu anda herhangi bir ev kredisi ödüyor musunuz?" sorusuna evet cevabı vermiştir. Ev kredisi ödeyen 109 katılımcının %59'u sabit oranlı bir ödeme yaptığını, %19'u ayarlanabilir oranlı bir ödeme yaptığını belirtmiştir. Katılımcıların %56'sı ev kredisi için ödedikleri faiz oranını bilmediklerini ifade etmiştir (Tablo 6).

Tablo 7 Finansal Konular Hakkında Bilgi

S15_Okuldaki eğitiminiz boyunca finansal konular hakkında (paranızı yönetmek, çeklerinizi dengelemek ve birikim yapmak) ne kadar şey öğrendiniz?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok şey öğrendiniz	99	19,1	19,1
Yeterince bilgi öğrendim	119	23,0	42,1
Çok fazla bir şey öğrenmedim	138	26,6	68,7
Hiç bir şey öğrenmedim	97	18,7	87,5

Bilmiyorum	65	12,5	100,0
Toplam	518	100,0	
S16_Büyüdüğünüz evde finansal konular hakkında (paranızı yönetmek, çeklerinizi dengelemek ve birikim yapmak) ne kadar şey öğrendiniz?			
Çok şey öğrendim	134	25,9	25,9
Yeterince bilgi öğrendim	175	33,8	59,7
Çok fazla bir şey öğrenemedim	100	19,3	79,0
Hiç bir şey öğrenemedim	64	12,4	91,3
Bilmiyorum	45	8,7	100,0
Toplam	518	100,0	

Katılımcıların %42'si okuldaki eğitimleri boyunca finansal konularda “çok şey” ve “yeterince bilgi” öğrendiğini beyan ederken %45'i ise “çok fazla bir şey” ve “hiçbir şey” öğrenmediğini ifade etmiştir. Öte yandan, katılımcıların %59'u büyüdüğü evde finansal konularda “çok şey” ve “yeterince bilgi” öğrendiklerini, %31'i se “çok fazla bir şey” ve “hiçbir şey” öğrenmediğini söylemiştir. Her iki soruya da bilmiyorum şeklinde cevap veren oranları sırasıyla %13 ve %9'dur (Tablo 7).

Tablo 8 Finansal Konularda Tavsiye Aldınız mı?

S17_Finansal konular hakkında bireysel ya da kurumsal anlamda profesyonel bir tavsiye aldınız mı?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	179	34,6	34,6
Hayır	339	65,4	100,0
Toplam	518	100,0	
S18_Finansal konularda kimlerden tavsiye aldınız?			
Finansal danışmandan	30	16,8	16,8
Bir bankacıdan	44	24,6	41,3
Bir muhasebeciden (Mali müşavirden)	27	15,1	56,4
Kredi danışmanından	22	12,3	68,7
Bir avukattan (İflas davalarına bakan)	15	8,4	77,1
Diğer	41	22,9	100,0
Toplam	179	100,0	

Katılımcıların %35'i finansal konularda bireysel veya kurumsal anlamda profesyonel bir tavsiye aldığını beyan etmiş olup bunların %25'i bu tavsiyeyi bir bankacıdan, %17'si bir finansal danışmandan, %15'i bir muhasebeciden, %12'si bir

kredi danışmanından, %8'i bir avukattan geri kalan %23'ü ise diğer kaynaklardan aldığını ifade etmiştir (Tablo 8).

Tablo 9 Finansal Konularda Tavsiye Aldınız mı?

S19_Profesyonel olmayan bir kişiden finans konularından tavsiye aldınız mı?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	309	59,7	59,7
Hayır	209	40,3	100,0
Toplam	518	100,0	
S20_Tavsiye aldıysanız kimden aldınız?			
Aile Üyesi	141	45,6	45,6
Arkadaş	110	35,6	81,2
Medya Organları	58	18,8	100,0
Toplam	309	100,0	
S22_Finansal konular hakkında hangi konularda bilgi aldınız?			
Ev Satın Alma	107	34,6	70,6
Genel Bütçe/Finansal Danışmanlık	67	21,7	21,7
Vergi	26	8,4	35,9
Eğitim İçin Birikim	26	8,4	90,0
Araba Alımı veya Finansmanı	21	6,8	99,7
Emeklilik Planlaması	20	6,5	77,0
Hayat Sigortası	14	4,5	81,6
Yatırımlar, Hisse Senetleri veya Tahviller	9	2,9	92,9
İflas	7	2,3	27,5
Geç Konut Ödemesi veya İptali	4	1,3	23,3
Kötü Kredi/Kredi Reddi	3	1,0	24,3
Borç Yönetimi	3	1,0	25,2
Emlak planlama	1	0,3	22,0
Sosyal Güvenlik	1	0,3	100,0
Toplam	309	100,0	

Katılımcılara profesyonel olmayan birilerinden finans konularında tavsiye alıp almadıkları sorulduğunda %60'ı aldığını ifade etmiştir. Bu katılımcılara tavsiyeyi kimden aldıkları sorulduğunda ise %45,6'sı aile üyelerinden, %35,6'sı arkadaşlarından, geri kalan %19'u ise medya organlarından aldığını söylemiştir. Aynı katılımcılara hangi konularda bilgi aldıkları sorulduğunda ise %34,6 ile en çok ev satın alma konusuna işaret etmişlerdir (Tablo 9).

Tablo 10 Finansal Konularda Kime Başvurursunuz?

S25_Finansal kararlarınız hakkında ilk önce kime başvurursunuz?	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eş-Sevgili	189	36,5	36,5
Anne-Baba	171	33,0	69,5
Diğer Akrabalar	38	7,3	76,8
Arkadaş	49	9,5	86,3
Profesyonel Kişiler	48	9,3	95,6
Medya	23	4,4	100,0
Toplam	518	100,0	

Katılımcılara finansal kararları hakkında ilk önce kime başvurdukları sorulduğunda, %36,5'inin eşi ve/veya sevgilisi, %33'ünün anne ve babası, %7,3'ünün diğer akrabaları, %9,5'inin arkadaşları, %9,3'ünün profesyonel (muhasibeci, bankacı, finansçı) kişiler, geri kalan %4,4'ünün ise medya kaynakları şeklinde cevap vermişlerdir (Tablo 10).

Tablo 11 Finansal Okuryazarlık

	N	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
EFT	518	1,0	4,0	2,783	0,9256
Bireysel Emeklilik	518	1,0	4,0	2,757	1,0193
Tüketici Kredisi	518	1,0	4,0	2,527	1,0527
DASK sigortası	518	1,0	4,0	2,462	1,0375
Vade Mevduat Hesabı	518	1,0	4,0	2,154	1,0106
Kredi Skoru	518	1,0	4,0	2,103	1,0689
Kredili Mevduat Hesabı	518	1,0	4,0	1,998	0,9883
İpotekli Kredi	518	1,0	4,0	1,967	0,9759
Basit Faiz	518	1,0	4,0	1,942	0,8599
Yatırım Ortaklığı	518	1,0	4,0	1,858	0,9181
Mortgage	518	1,0	4,0	1,855	0,8953
Birleşik Faiz	518	1,0	4,0	1,844	0,8477
Bilanço/Gelir Tablosu	518	1,0	4,0	1,842	0,8985
Yatırım Fonu	518	1,0	4,0	1,819	0,8691
Hazine Bonosu	518	1,0	4,0	1,778	0,8320
Yatırım Portföyü	518	1,0	4,0	1,775	0,8821
Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu	518	1,0	4,0	1,637	0,8154
Bono ve Tahvil	518	1,0	4,0	1,602	0,8570
Repo	518	1,0	4,0	1,502	0,7630

Türev Ürünler ve Opsiyonlar	518	1,0	4,0	1,343	0,6741
Örneklem Sayısı	518				

Katılımcılara çeşitli finansal araçlar ile ilgili ne ölçüde bilgi sahibi oldukları sorulmuştur. Cevaplar “1” Hiç Duymadım, “2” Duydum ama Bilgim Yok, “3” Bilgim Var ve “4” Ayrıntılı Bilgim Var şeklinde sıralanmıştır. Bilimsel araştırmalarda, bu tür Likert ölçekleri teknik olarak sıralayıcı (ordinal) bir ölçek olmakla beraber cevaplar belirli bir mantık sırasına göre sıralandığında aralıklı/oranlı (interval/rasyo) ölçekler doğru olarak da analiz edildikleri görülmektedir. Bu sorulara verilen cevapların “Hiç Duymadım” ve “Ayrıntılı Bilgim Var” arası sıralandığı dikkate alındığında, bu değişkenler aralıklı/oranlı değişkenler olarak analiz edilmesi mümkündür. TabloX 'de de görüldüğü üzere katılımcıların çeşitli finansal araçları ne ölçüde bildikleri ortalama değerlere göre sıralanmıştır. Bu durumda katılımcılar en çok *EFT, bireysel emeklilik ve tüketici kredisi* gibi finansal araçlar hakkında bilgi sahibi olduklarını söylerken en az *repo, bono ve tahvil ve tasarruf mevduatı sigorta fonunu* hiç duymadıklarını ve/veya duyduklarını ancak bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 11).

3.5.3. Hipotez Testleri

Bu kısımda eğitim, cinsiyet, yaş ve meslek gibi demografik özellikler ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiler test edilmiştir.

Tablo 12 Eğitime Göre Finansal Okuryazarlık

Eğitim	N	Ortalama	Standart Sapma
İlköğretim	50	1,6027	,57486
Lise	150	1,8857	,56685
Ön lisans-Lisans	260	2,0381	,53913
Yüksek lisans-Doktora	58	2,2828	,62469
Toplam	518	1,9804	,58375

Tablo 12’de katılımcıların eğitim düzeyleri arttıkça finansal okuryazarlık seviyelerinin de arttığı görülmektedir. Farklı eğitim düzeylerinde finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki farklılık istatistiksel olarak da anlamlıdır.

Tablo 13 Cinsiyete Göre Finansal Okuryazarlık

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
Erkek	232	2,0462	0,59894
Kadın	286	1,9271	0,56662
Toplam	518	1,9804	0,58375

$t=2,310$ (516 df), $p<0,324$

Tablo 13'e göre katılımcıların cinsiyetleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile cinsiyetin kişilerin finansal okuryazarlık seviyeleri üzerinde etkili bir faktör olduğuna dair yeterli veri bulunmamaktadır.

Tablo 14 Mesleklere Göre Finansal Okuryazarlık

Meslek	N	Ortalama	Standart Sapma
Doktor	56	2,2476	0,52635
Hemşire (ATT, Anestezi, Paramedik)	245	1,9233	0,48976
Hasta hizmetleri(Hostes, Hasta karşılama, Danışma. Vezne)	60	1,8665	0,56616
Mali işler (Finans, Muhasebe, Medikal Muhasebe)	17	2,3307	0,86688
İnsan kaynakları	11	2,2990	0,63383
Diğer	129	1,9220	0,68875
Toplam	518	1,9728	0,58780

Tablo 14'te katılımcıların meslekleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Mesleklerine göre finansal okuryazarlık seviyesi en yüksek grup insan kaynakları, finans ve muhasebe işlerinde çalışanlardır. Daha sonra ise doktorlar, hemşireler ve diğer meslek grupları gelmektedir. Farklı meslek sahiplerinin finansal okuryazarlık seviyeleri arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 15 Yaşa Göre Finansal Okuryazarlık

Yaş	N	Ortalama	Standard Sapma
18-25	223	1,9199	0,54336

26-35	182	1,9829	0,59619
36-45	87	2,0751	0,62983
46-62	26	2,0132	0,72216
Total	518	1,9728	0,58780

Tablo 15’de katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerinin farklı yaş gruplarına göre çok fazla değişiklik göstermediği görülmektedir. Mevcut farklar ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. Diğer bir ifade ile yaşın finansal okuryazarlık seviyesini etkilediğine dair yeterli kanıt bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada İstanbul ilinde özel bir hastanede görev yapan sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri tespit edilerek, finansal okuryazarlığa etki eden faktörler incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin ne olduğu ve daha sonra finansal okuryazarlığa etki eden faktörlerin ne olduğu sorularına cevap aranmiştır. Araştırma bulgularına bakılarak bu iki sorulara kısmen cevap verildiği söylenebilir.

Katılımcıların üçte birinden daha azı temel harcamalarını sıkı takip ettiğini beyan ederken geri kalan kısmı ise bu harcamaları hakkında bir fikri olduğunu ve/veya kontrol etmediğini ifade etmiştir. Bireylerin temel harcamalarını sıkı takip etmesinin finansal okuryazarlığın bilinç düzeyine çıkmış olması ile açıklanabileceği göz önüne alındığında araştırmaya katılan kişilerin bilinçli harcama yaptıklarını söylemek güçtür. Katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin kredi kartı kullandığını beyan etmesine rağmen kredi kartı kullananların yarısına yakınının her seferinde kredi kartı borçlarının tamamını ödeyemediğini beyan etmesi de aynı probleme işaret etmektedir. Yine kredi kartı kullananların yaklaşık yarısınının kredi kartı faiz oranlarından haberinin olmadığını söylemesi de finansal okuryazarlık düzeyinin çok yüksek olmadığını göstermektedir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili olarak en çok hangi finansal konular hususunda bilgi sahibi oldukları ile ilgili sorulan soruya verdikleri cevaplardan EFT, tüketici kredisi, bireysel emeklilik ve DASK sigortası gibi hususların öne çıktığı görölmektedir. En az bilgi sahibi olunan konular arasında ise repo, bono ve tahvil gibi finansal araçların olduğu anlaşılmaktadır. Buradan da Türkiye’de bireysel yatırımcıların konut başta olmak üzere en temel bazı yatırım türlerine yöneldikleri, onun haricinde yatırım portföylerinin çok geniş olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun finansal konularla ilgili temel konuları ailelerinden öğrendiklerini ve yatırımları ile ilgili karar alırken profesyonel yatırım danışmanlarından daha ziyade aile, arkadaş ve medya gibi geleneksel kaynaklara yöneldiklerini beyan etmesi, finansal konulardaki bilinç düzeylerinin çok yüksek olmadığını, yatırımlarını daha ziyade çevrelerinden etkilenerек aldıkları kararlara göre yaptıkları sonucunu ortaya

çıkartmaktadır. Öte yandan, katılımcıların önemli bir kısmının finansal konularda okullarda çok az şey öğrendiklerinin ifade etmesi, finansal okuryazarlık ile ilgili politika yapıcıların dikkate alması gereken bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça finansal okuryazarlık düzeylerinin artması da bu alanda çalışan politika yapıcıların dikkate alması gereken bir bulgudur. Buna göre, bireysel yatırımcıların daha okul yıllarında finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılarak hayata hazırlanabilecekleri hususunda bir fikir vermektedir. Yaş arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin artması, bireysel yatırımcıların finansal konularda tecrübelerine göre hareket ettiklerini göstermektedir. Bu bulguda, aslında bir önceki cümlede ifade edilen önerinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakarak, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması için aşağıdaki öneriler yararlı olabilir:

- Finansal okuryazarlık bilgisinin geliştirilmesi için ihtiyaç duyan kişi veya kişilere yönelik eğitim programları, eğitim seminerleri, kursları düzenlenmeli ve bu şahıs, toplum veya toplumlara özendirilmeli ve yönlendirilmelidir.
- Çeşitli reklam ve afişlerle finansal okuryazarlık alanında yaşanan temel gelişmeler kişilere, toplumlara ve kitlelere duyurulmalı, dikkatleri bu konulara çekilerek üzerinde fikir yürütmeye yönlendirilmelilerdir.
- Üretim ve tüketim konusunda tam anlamıyla dengesiz ve yetersiz tavır gösteren kişileri doğru seçimlere ulaşılacak finansal okuryazarlığı çalışanları yetiştirilmelidir.
- Finansal okuryazarlık, bireye ilkokuldan başlayarak mezun olacağı üniversiteye kadar verilmesinde yarar vardır. En azından dört artı dört sisteminin son iki kısmından vermeye başlanması gerekir.
- Olabilecek bütün geliştirme ve eğitim programlarında tüm demografik özellikler hesaba katılmalı, ülkenin sosyal yapısı ve buna bağlı bütün olasılıkları göz ardı edilmemelidir.
- Dengeli bir ülke ekonomik programı benimsenerek ülke yatırıma açık halde tutulmalı, bunun ışığında gelişen finansal okuryazar kitlelerden faydalanılmalıdır.

- Finansal okuryazarlık alanında kendini geliştiren birey veya bireylerin bilgilerinden veya faaliyetlerinden, ülke yatırımlarını açık hale getirmeli ve faydalanmalıdır.
- Eğitim seviyesine bakmadan kişi veya kişilerin finansal okuryazarlık konusunda gerekli olan eğitimler verilmelidir.

Aileler veya aile bireyleri için bütçelerini daha iyi yönetmeleri ve ileriye dönük sağlam adımlar atabilmeleri için gerekli finansal yönlendirmeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

GÖKMEN Habil, *Finansal Okuryazarlık*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2012.

EAGLY A. H. & CHAIKEN S., *The Psychology of Attitudes*, Harcourt Brace Jovanovich College Publishers,1993.

FRANKFORT-NACHMIAS Chava ve NACHMIAS David, *Study Guide for Research Methods in the Social Sciences*. Macmillan, 2007.

DERGİLER VE MAKALELER

ALKAYA Aylin ve YAĞLI İbrahim, Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, *Journal of International Social Research*, 2015, Volume:8, Issue: 40, s.585-599.

ALTINTAŞ Kadir Murat, Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. *Zonguldak Karaelmas University Journal of Social Sciences*, 2009, Cilt:5, Sayı:9, s.151-176.

AYTEKİN Yunus Emre ve AYGÜN Mehmet, Finansa Yeni Bir Alan: Davranışsal Finans. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Sayı: 2, s.143-156.

BECKMANN E., Financial Literacy and Household Savings In Romania. *Numeracy*, 2013, Volume:6, Issue:2, s.1-22.

DAGHER Jihad ve FU Nu, What Fuels the Boom Drives the Bust: Regulation and the Mortgage Crisis. *The Economic Journal*, 2017, Cilt: 127, Sayı: 602, s. 996-1024.

DEMYANYK Yuliya ve VAN HEME Otto, Understanding the Subprime Mortgage Crisis. *The Review of Financial Studies*, 2011, Cilt: 24, Sayı: 6, s.1848-1880.

DIAMOND Peter A., The Future of Social Security. *Economic Inquiry*, 2018, Cilt:56, Sayı:2, s.661-681.

ER Fikret, TEMİZEL Fatih, ÖZDEMİR Ali ve SÖNMEZ Harun, Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, Cilt:14, Sayı:4, s.113-125.

ERGÜN Bahadır, ŞAHİN Arzu ve ERGIN Erhan, Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*, 2014, Sayı:7, Cilt:34, s.847-864.

FETTAHOĞLU Sibel, Hane Halkının Finans Eğitimi Ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2015, Sayı:67, s.101-116.

JANG K., HAHN J. ve PARK H. J., Comparison of Financial Literacy Between Korean and US High School Students. *International Review of Economics Education*, 2014, Volume:16, Issue:A, s.22-38.

KULALI İhsan, Etkin Piyasalar Hipotezi ve Davranışsal Finans Çatışması. *International Journal of Finance & Banking Studies*, 2016, Cilt:5, Sayı: 2,s.46-57.

LISI Marco, LLAMAZARES Ivan ve TSAKATİKA Myrto, Economic Crisis And The Variety Of Populist Response: Evidence From Greece, Portugal And Spain, *West European Politics*, 2019, Cilt: 42, Sayı: 6, s.1284-1309.

LUSARDI Annamaria & MITCHELL Olivia S., How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness, *Quarterly Journal of Finance*, 2017, Sayı: 7, Cilt:03, s.1-33.

LUSARDI Annamaria, MITCHELL Olivia S. ve CURTO Vılsa, Financial Literacy around the World: An Overview, *Journal of Pension Economics and Finance*, 2011, Sayı: 10, s. 497-508.

MANDELL Lewis ve KLEİN Linda Schmid, The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2009, Volume: 20, Issue:1, s.1-10.

MATHES Eugene W., Maslow's Hierarchy of Needs As A Guide For Living. *Journal of Humanistic Psychology*, 1981, Sayı: 21, Cilt: 4, s. 69-72.

ROBB C.A. & SHARPE D. L., Effect of Personal Financial Knowledge On College Students' Credit Card Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 2009, Volume:20, Issue:1, s.25-43.

SABRİ Mohamad Fazli, MACDONALD Maurice, Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy in Malaysia. *Cross-Cultural Communication*, 2010, Volume:6, Issue:3, s.103-110.

SARIGÜL Haşmet, Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerinin Bilgi, Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2014, Sayı: 51, s.53-76.

SEZER Durmuş ve DEMİR Sezgin, Yatırımcıların Finansal Okuryazarlık ve Bilişsel Yetenek Düzeylerinin Psikolojik Yanılsamalar ile İlişkisi. *Journal of Accounting & Finance*, 2015, Sayı:66, s.69-88

ŞAHİN Metehan ve BARIŞ Serap, Finansal Okuryazarlık Ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2017, Cilt: 7, Sayı: 2, s.77-103.

VAN ROOIJ Maarten, LUSARDI Annamaria ve ALESSIE Rob, Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*, 2011, Volume:10, Issue:2, s.449-472.

YILMAZ Hülya, Sermaye Yapısının Firma Değeri Ve Firma Performansına Etkisi: Ampirik Bir Analiz, *Journal of International Social Research*, 2017, Cilt: 10, Sayı: 53, s.826-838.

TEZLER

AKDAĞ Gülşen, *TR 81 Düzey 2 Bölgesindeki (Bartın, Karabük, Zonguldak) Bireysel Yatırımcıların Finansal Okuryazarlığı Ve Bireyleri Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörler*, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.45, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

BAYRAM Seliha Seçil, *Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, Anadolu Üniversitesi, 2010, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

KHARCHENKO Olga, *Financial Literacy In Ukraine: Determinants And Implications For Saving Behavior*, Ukraine: Kyiv School of Economic, 2011, **(Unpublished Master Thesis)**.

İNTERNET KAYNAKLARI

BANKALARARASI KART MERKEZİ, *Dönemsel Bilgiler*, 2019, <https://bkm.com.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/> (Erişim: 15.01.2020).

BİK, *Türkiye’de Ortalama Yaşam Süresi Hesaplandı*, 2020, <https://www.bik.gov.tr/turkiyede-ortalama-yasam-suresi-hesaplandi/> (Erişim: 01.03.2020).

FODER, *Finansal Okuryazarlık*, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

İSTANBUL İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ, *Faaliyet Raporu*, Ulaşılabilir URL: http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/anasayfalinkler/belge/istanbulda_saglik_2015_faaliyetleri.pdf (Erişim Tarihi: 12.12.2019).

LUSARDİ Annamaria, *Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?*, 2008, Ulaşılabilir URL: <https://www.nber.org/papers/w14084.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2020).

NFCC, *Financial Literacy Survey*, Ulaşılabilir URL: <http://espanol.nfcc.org/newsroom/FinancialLiteracy/files/2008SummaryReportTopline.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

OECD, *G20/OECD INFE Report on Adult Financial Literacy in G20 Countries*, 2017, s.18, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf> (Erişim: 04.04.2019).

OECD, *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, OECD Publishing, 2005, doi: 10.1787/9789264012578-en, Ulaşılabilir URL: <https://www.oecd->

library.org/finance-and-investment/improving-financial-literacy_fmt-v2005-art11-en
(Erişim: 01.03.2020).

ORTON Larry, *Financial Literacy: Lessons From International Experience*, 2007,
Ulaşılabilir URL: http://oaresource.library.carleton.ca/cprn/48647_en.pdf (Erişim:
15.01.2020).

TCMB, *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve
Eylem Planları*, 2014, Ulaşılabilir URL:

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94da4743-4055-46a6-a330fe35d2ba9b9/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9-m3fzkQA> (Erişim:01.03.2020).

TCMB, *Finansal Okuryazarlık Eğitimi Ders Planı*, Ulaşılabilir URL:

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlik/ders/> (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

TÜİK, *Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk*, Ulaşılabilir URL:

<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>(Erişim: 15.01.2020).

Türk Dil Kurumu, *Finans*, Ulaşılabilir URL: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:
03.03.2019)

Türk Dil Kurumu, *Tutum*, Ulaşılabilir URL: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.03.2019)

WIKIPEDIA, *Financial Literacy*, Ulaşılabilir URL:

https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_literacy#Singapore (Erişim Tarihi: 11.03.2020).

WORLD BANK, *Financial Literacy*, 2018, Ulaşılabilir URL:

<https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/06/21/financial-literacy-helping-citizens-make-smart-financial-choices>, (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

EKLER

FİNANS OKURYAZARLIĞINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE’DE SAĞLIK SEKTÖRÜNDE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA**ANKET FORMU**

Sayın Katılımcı,

Aşağıda cevaplamanız için size sunulan sorular “Finans Okuryazarlığa Etki Eden Faktörler: Türkiye’de Sağlık Sektöründe Ampirik Bir Çalışma” Konulu yüksek lisans tezi kapsamında sizlere sorulmaktadır. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği açısından, sorulan sorular hakkında düşünce ve fikirlerinizi ifade eden size en uygun şıkkı işaretlemeniz önem arz taşımaktadır.

Bu anket Princeton Üniversitesi’nin kullandığı bir anket olup Türkiye’ye uyarlanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik sorulara yer verilmiş olup ikinci bölümde ise finansal konularla ilgili bilgilerinize başvurulmaktadır. Cevaplarınız etik ve ahlaksal açıdan başka kişi ve kurumlarla paylaşılmayacak, bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Desteğiniz ve ilginiz için teşekkür ederim.

Mehmet Ali CEYLAN
İstanbul Gelişim Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Cinsiyetiniz
 - a) Erkek
 - b) Kadın
2. Kendiniz de dâhil olmak üzere evinizde kaç kişi yaşıyor?
3. Kaç yaşındasınız?
4. Evinizde 18 yaşın altında kaç çocuk yaşıyor?
5. Eğitim Durumunuz nedir?
 - a) Okuryazar değil
 - b) İlkokul
 - c) Ortaokul
 - d) Lise
 - e) 2 yıllık üniversite
 - f) 4 yıllık üniversite
 - g) Yüksek Lisans
 - h) Doktora
6. Annenizin eğitim durumu nedir?
 - a) Okuryazar değil
 - b) İlkokul
 - c) Ortaokul
 - d) Lise
 - e) 2 yıllık üniversite
 - f) 4 yıllık üniversite
 - g) Yüksek Lisans
 - h) Doktora
7. Babanızın eğitim durumu nedir?
 - a) Okuryazar değil
 - b) İlkokul
 - c) Ortaokul
 - d) Lise
 - e) 2 yıllık üniversite
 - f) 4 yıllık üniversite
 - g) Yüksek Lisans
 - h) Doktora
8. Medeni durumunuz nedir?
 - a) Evli
 - b) Dul
 - c) Boşanmış
 - d) Eşiyle ayrı yaşıyor
 - e) Hiç evlenmemiş
9. Mesleğiniz nedir?

- a) Doktor
 - b) Hemşire (Anestezi, ATT, Paramedik)
 - c) Hostes (hasta karşılama, danışma, vezne)
 - d) Mali işler(Finans, muhasebe. medikal muhasebe)
 - e) İnsan Kaynakları
 - f) Diğer
10. Maaşınız ne kadar?
- a) Asgari ücret
 - b) Asgari ücret-2.999,00 TL arası
 - c) 3.000,00 TL-3.999,00 TL arası
 - d) 4.000,00 TL-4.999,00TL arası
 - e) 5.000,00 TL-5.999,00 TL arası
 - f) 6.000,00 TL ve üstü

İKİNCİ BÖLÜM

1. Aşağıdakilerden hangisi paranızı nasıl yönettiğinizi en iyi şekilde tanımlar?
- a) Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığımı yakından takip ettiğim bir bütçem var
 - b) Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığım hakkında bir fikrim var fakat bu konulardaki harcamalarımı sıkı takip etmiyorum
 - c) Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığım hakkında bir fikrim yok ancak genel harcamalarımı takip ediyorum ve belirli sınırlar içinde kalmaya çalışıyorum
 - d) Gıda, konut ve eğlence ihtiyaçlarıma ne kadar harcama yaptığım hakkında bir fikrim yok, genel harcamalarımı takip etmiyorum
 - e) Bilmiyorum
2. Evinizdeki iş bölümünü nasıl tanımlarsınız?
- a) Evdeki kişilere ne kadar para harcandığı dahil olmak üzere evde finansal kararları veren kişi genelde benimdir
 - b) Evdeki kişilere ne kadar para harcandığı dahil olmak üzere evde finansal kararları alırken evdeki herkesin fikrini alırım
 - c) Evdeki kişilere ne kadar para harcandığı dahil olmak üzere evde finansal kararlar alınırken benim bir müdahalem olmuyor
 - d) Bilmiyorum
3. Kredi kartınız var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır

4. Kredi kartınız için genelde nasıl bir ödeme planı uyguluyorsunuz?
- a) Borcun tamamını öderim
 - b) Asgari ödeme tutarından daha fazlasını fakat borcun tamamını değil
 - c) Asgari ödeme tutarını öderim
 - d) Asgari ödeme tutarından daha az öderim
 - e) Bazen hiç ödeme yapmam
 - f) Bilmiyorum

5. En sık kullandığınız kredi kartının aylık faiz oranı nedir?

- a) % 2'dan az
- b) %2,01 ile %4,99 arası
- c) %5 ile %7,99 arası
- d) % 8'den fazla
- e) Bilmiyorum

6. Kendinize ait eviniz var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

(7. Soruya ev sahibi olmayanlar cevap vermeli)

7. İnsanların ev sahibi olmamanın değişik nedenleri var. Aşağıdakilerden hangisi sizin için en yakın cevaptır?

- a) Bir ev alabilecek mali gücümün olduğunu düşünmüyorum
- b) Ev sahibi olmak şu anki yaşam tarzıma uymuyor
- c) Şu anda ev için para biriktiriyorum
- d) Bir ev sahibi olma konusunda yeterince bilgi sahibi değilim
- e) Bilmiyorum

8. Şu anda herhangi bir türde ev kredisi ödüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

(9. Ve 10. Sorulara ev sahibi olanlar cevap vermeli)

9. Ev kredisi ödüyorsanız, ne tür bir ödeme yapıyorsunuz?

- a) Sabit oranlı
- b) Ayarlanabilir oranlı
- c) Sadece faiz
- d) Diğer (belirtiniz)

10. Kredinizin aylık faiz oranı nedir?

- a) % 2 dan az
- b) % 2 ile %2.99 arası
- c) % 3,00 ile %3.99 arası
- d) % 4,00 ile % 4,99 arası
- e) % 5,00 ile % 5,99 arası
- f) % 6,00 ile % 6,99 arası
- g) % 7,00 ile % 7,99 arası
- h) % 8,00 den fazla
- i) Bilmiyorum

11. Hiç kredi borcunuzun dökümünü aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır

(11. Soruya evet diyenler 12. Soruyu cevplamal, hayır diyenler 13. Soruya geçmeli)

12. Kredi borç dökümünü ne sıklıkta talep ediyorsunuz?

- a) Yılda 1 veya daha sık
- b) Her 2 yılda bir
- c) 5 ile 10 yıl arası
- d) Şimdiye kadar 1 kez
- e) Bilmiyorum

13. Genel olarak kredi borç dökümünde verilen bilgileri ne kadar iyi anlıyorsunuz?

- a) Çok iyi
- b) Biraz iyi
- c) Çok iyi değil
- d) Hiç
- e) Bilmiyorum

14. Her yıl kredi borç dökümünü ücretsiz alabileceğinizi biliyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

15. Okuldaki eğitiminiz boyunca finansal konular hakkında (paranızı yönetmek, çeklerinizi dengelemek ve birikim yapmak) ne kadar şey öğrendiniz?

- a) Çok şey öğrendim
- b) Yeterince bilgi öğrendim
- c) Çok fazla bir şey öğrenemedim
- d) Hiç bir şey öğrenmedim
- e) Bilmiyorum

16. Büyüdüğünüz evde finansal konular hakkında (paranızı yönetmek, çeklerinizi dengelemek ve birikim yapmak) ne kadar şey öğrendiniz?

- a) Çok şey öğrendim
- b) Yeterince bilgi öğrendim
- c) Çok fazla bir şey öğrenemedim
- d) Hiç bir şey öğrenmedim
- e) Bilmiyorum

17. Finansal konular hakkında bireysel ya da kurumsal anlamda profesyonel bir tavsiye aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır

(17. Soruya evet diyenler için)

18. Tavsiye aldıysanız kimden aldınız?

- a) Finansal danışmandan
- b) Bir bankacıdan
- c) Bir muhasebeciden (Mali Müşavirden)
- d) Kredi danışmanından
- e) Bir avukattan (iflas davalarına bakan)
- f) Diğer

19. Profesyonel olmayan bir kişiden finans konularında tavsiye aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır

20. Tavsiye aldıysanız kimden aldınız? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Aile üyesi
- b) Arkadaş
- c) İş arkadaşı veya meslektaş
- d) Sarı sayfalar veya telefon rehberi
- e) Gazete makalesi
- f) TV reklamı
- g) Radyo reklamı
- h) İnternet reklamı
- i) İnternet araması
- j) Diğer

21. Finansal konularda tavsiye alma nedeniniz neydi?

- a) Finansal konular hakkında daha fazla bilgi almak
- b) Bir sorunu çözmek
- c) Her ikisi
- d) Diğer (belirtiniz)

22. Hangi konularda tavsiye aldınız? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Genel bütçe / finansal danışmanlık
- b) Vergi
- c) Ev satın alma
- d) Emeklilik planlaması
- e) Hayat sigortası
- f) Eğitim için birikim
- g) Yatırımlar, hisse senetleri veya tahviller
- h) Araba alımı veya finansmanı
- i) Sosyal Güvenlik
- j) Emlak planlama
- k) Geç konut ödemesi veya iptali
- l) Kötü kredi / kredi reddi
- m) Borç yönetimi

- n) Kredi kartı borcu sorunları
- o) Kredi danışmanlığı, kredi sorunları
- p) İflas
- q) Diğer

23. Bir otomobil veya ev satın alma gibi yüklü miktarda alım işlemlerinde güvenilir bir profesyonel, arkadaş ya da aile bireyleriyle bu satın almanın mali yönlerini tartışmanın ne kadar önemli olduğunu düşünüyorsunuz?

- a) Çok önemli
- b) Biraz önemli
- c) Çok önemli değil
- d) Hiç önemli değil
- e) Bilmiyorum

24. Önümüzdeki 12 ay içerisinde finansal konular hakkında daha çok şey öğrenmek veya profesyonel danışmanlık almak konusunda ne kadar isteklisiniz?

- a) Çok istekliyim
- b) Biraz istekliyim
- c) Çok istekli değilim
- d) Hiç istekli değilim
- e) Bilmiyorum

25. Finansal kararlarınız hakkında ilk önce kime başvurursunuz? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Eş
- b) Anne/Baba
- c) Diğer akrabalar
- d) Sevgili
- e) Arkadaş
- f) Bağımsız finansal danışman
- g) Banka veya bankacı
- h) Broker
- i) Kredi danışmanı
- j) Avukat (mali davalara bakan)
- k) Sosyal Yardım Kuruluşları
- l) Muhasebeci / Mali müşavir

- m) Kitaplardan
- n) İnternet sitelerinden
- o) Dini liderlerden
- p) Diğer (belirtiniz)
- q) Bilmiyorum

26. İkinci olarak kime başvurursunuz? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Eş
- b) Anne/Baba
- c) Diğer akrabalar
- d) Sevgili
- e) Arkadaş
- f) Bağımsız finansal danışman
- g) Banka veya bankacı
- h) Broker
- i) Kredi danışmanı
- j) Avukat (mali davalara bakan)
- k) Sosyal Yardım Kuruluşları
- l) Sosyal Yardım Kuruluşları
- m) Yasal yardım
- n) Muhasebeci / Mali müşavir
- o) Kitaplardan
- p) İnternet sitelerinden
- q) Dini liderlerden
- r) Diğer (belirtiniz)
- s) Bilmiyorum

27. Profesyonel danışmanlar arasında hem güvenilir hem de düşük maliyetli olarak değerlendirdiğinizde hangisine başvururdunuz? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Bağımsız finansal danışman
- b) Banka veya bankacı
- c) Muhasebeci / Mali müşavir
- d) Kredi danışmanı
- e) Avukat (mali davalara bakan)
- f) Diğer (belirtiniz)
- g) Bilmiyorum

28. Finansal konular hakkında bilgi verilen bir seminer veya konferansa katılacak olsaydınız hangi zaman dilimi sizin için uygun olurdu?

- a) Hafta içi
- b) Hafta sonu
- c) Bilmiyorum

29. Finansal konular hakkında bilgi verilen bir seminer veya konferansa katılacak olsaydınız günün hangi saati sizin için uygun olurdu?

- a) Sabah
- b) Öğleden sonar
- c) Akşam
- d) Bilmiyorum

30. Finansal konularda daha fazla bilgi edinmek istiyorsanız hangisi sizin için daha faydalı olurdu? (Lütfen size en uygun olan bir tane şıkkı işaretleyiniz)

- a) Geleneksel sınıf veya seminer
- b) Oyun
- c) Birebir bilgilendirme
- d) İnteraktif internet dersi
- e) Telefon
- f) Diğer (Belirtiniz)
- g) Bilmiyorum

31. Aşağıdaki kavramlar hakkında bilgi düzeyinizi işaretleyiniz

	Hiç Duymadım	Duydum Ama Bilgim Yok	Bilgim Var	Ayrıntılı Bilgim Var
Bileşik Faiz				
Basit Faiz				
Hazine Bonosu				
EFT				
DASK Sigortası				
Yatırım Portföyü				
Vadeli Mevduat Hesabı				
Yatırım Fonu				
Yatırım Ortaklığı				
Bireysel Emeklilik				
Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu				
Repo				
Bilanço/Gelir Tablosu				
Mortgage				
İpotekli Kredi				
Tüketici Kredisi				
Bono ve Tahvil				
Kredili Mevduat Hesabı				
Kredi Skoru				
Türev Ürünler ve Opsiyonlar				